

Romano Vodi

romská duše

číslo

duben 2007

04

ročník
V

cena výtisku
20 Kč

Gipsy.cz
objev roku!

Causa Čunek pokračuje

Kdo byla Tera Fabiánová?

Romano Vodi

CHCETE SI NAJÍT PRÁCI?

CHCETE STUDOVAT STŘEDNÍ NEBO VYSOKOU ŠKOLU?

CHCETE ZMĚNIT SVÉ SOUČASNÉ ZAMĚSTNÁNÍ?

**A JEŠTĚ NEZNÁTE PROJEKT
PODPORA ROMŮ V PRAZE?**

PAK HNED BĚŽTE NA
WWW.EQUAL.ROMEA.CZ

VĚŘÍME, ŽE SI VYBERETE I VY!

ŠIROKÁ NABÍDKA REKVALIFIKAČNÍCH KURSŮ, VÝUKA ANGLIČTINY, PRÁCE S POČÍTAČEM,
PŘÍPRAVA NA STŘEDNÍ A VYSOKÉ ŠKOLY, INTERNETOVÉ CENTRUM
S BEZPLATNOU ODBORNOU POMOCÍ PŘI HLEDÁNÍ ZAMĚSTNÁNÍ, INTERNETOVÁ BURZA PRÁCE
S NABÍDKAMI ZAMĚSTNÁNÍ V NEJRŮZNĚJŠÍCH OBORECH, PRÁCE V ZAHRANIČÍ
I STÁŽE PRO STUDENTY NA ADRESE WWW.BURZAPRACE.ROMEA.CZ,
MOTIVAČNÍ KURSY A WORKSHOPY PRO MLADÉ, ŠKOLENÍ TERÉNNÍCH ZPROSTŘEDKOVATELŮ PRÁCE,
DÍLNA PRO ROMSKÉ ŽENY... MNOHO DALŠÍHO PRO ZÁJEMCE V KAŽDÉM VĚKU

**Zajímá vás,
co hýbe světem Romů?**

**Předplat'te si časopis
Romano vod'i
a budete v obraze!**

Každý měsíc dostanete přehledné
informace o domácích i zahraničních
událostech, rozhovory, reportáže,
kulturu, sport a historii přímo
do své schránky!

Romano vod'i
romská duše

Cena výtisku je 20 Kč, pro předplatitele 18 Kč.

Předplatné na rok 2007 si můžete objednat na adrese:
Romea, o. s., Žitná 49, 110 00 Praha 1,
tel./fax: 257 329 667, nebo na www.romea.cz,
či e-mailu: romea@romea.cz.

Str. 1: obsah, editorial

Str. 2-3: události

- Mediální kurs pro mladé novináře jde do finále
- Tajní odborníci připravovali na MMR „romskou“ koncepci, spolupracují se Stehlíkovou
- Romové z Dobré Vody na Toužimsku usilují o vlastní osadní výbor

Str. 4-5: ptáme se za vás

Jarmila Balážová hovoří s hlavní dvojicí kapely Gipsy.cz, Radoslavem Bangou a Vojtěchem Lavičkou, o jejich hudbě, pracovních vztazích a cílech... Gipsy.cz se za krátkou dobu své existence propracovali až k získání sošky Anděla v kategorii Objev roku. Úspěch zaznamenali v národním kole soutěže Eurovize a jejich hudba raketově stoupá v popularitě.

Str. 6:

Vynikající spisovatelka Tera Fabiánová zemřela. Romská literární tvorba v ní ztratila jeden z nejvýraznějších talentů. Žena s těžkým osudem, humorným nadhledem, se kterým svůj úděl brala, dokázala hýřit optimismem. Člověk, na kterého se nezapomíná. I proto Jarmila Balážová, šéfredaktorka Romano vodí, sděluje čtenářům své osobní dojmy z této dámy, připomíná některá fakta spojená s jejím životem i zřetelě hodnou literární tvorbou.

Str. 7-9: profil

Rozhovor s Pavlem Berkym, mladým a talentovaným mužem, který maluje abstraktní obrazy, píše básně, vyhrává recitační soutěže, navrhuje módní oblečení a zúčastnil se soutěže Slovensko hledá Superstar.

Str. 10-11: komentovaná událost, anketa

4. konference IRU Mezinárodní romské unie v roce 1971 ve Varšavě stanovila 8. duben jako Mezinárodní den Romů.

Str. 12: zprávy ze světa

- Ve Vatikánu se setkají romští kněží a řeholníci
- Romské organizace na Slovensku požadují odstoupení Orgovánové
- Situace Romů si žádá důslednost

Str. 13: komentář

Spojené národy daly vládě ČR najevo, že naprosto selhává v prevenci rasové diskriminace. Komise Spojených národů pro eliminaci rasové diskriminace požaduje od vlády, aby ji za rok informovala o čtyřech hlavních oblastech: přijetí Antidiskriminačního aktu, odškodnění pro oběti nedobrovolné sterilizace, zamezování oddělenému vzdělávání a zřízení „úřadu pro stížnosti v otázkách rasové diskriminace“.

Titulní obálka: Marie Benešová

Str. 14-16: pod povrchem

Vystěhovávaní Romů je v poslední době často hlavním mediálním tématem. Případ severu Čech je však naprosto alarmující. Romové se stali zbožím, v lepším případě pak skupinou zneužívanou za účelem zisku.

Str. 17: literatura

V literární rubrice se tentokrát věnujeme poezii, kterou mají romští autoři ve velké oblibě. Vydáme se za verši Margity Reiznerové a její sbírkou Suno (Sen).

Str. 18: sport

Čtrnáctiletého fotbalistu Jana Bandu trénuje jeho otec Antonín. Možná se oběma splní jejich společný sen a z Honzy bude jednou slavný fotbalista.

Str. 19: našima očima

Břežnové číslo Romano vodí věnovalo celou stranu Chartě 77 a připomnělo i její dokument Postavení Cikánů-Romů v ČSSR z prosince 1978. Článek o Chartě 77 přinesl čtenářskou odezvu. Proto se o tomto dokumentu v dubnovém čísle dozvíte více, a to z pera chartisty Petra Uhla.

Str. 20: putování za romskou duší

Tanečník Adam Klempár před několika týdny vyhrál jednu z nejprestižnějších komerčních tanečních freestyleových soutěží v republice a stal se Tanečníkem roku.

Str. 21: hudební recenze

Rumunská skupina Fanfare Ciocarlia patří k vlně dechových romských kapel vycházejících z takzvané balkánské hudby.

Str. 22:

Romano vodí nemůže pominout odchod tak jedinečné postavy romské literatury, jako byla Tera Fabiánová. Připomeneme si ji ukázkami z jejího díla a obsáhlou bibliografií.

Str. 23:

Eva Davidová provede čtenáře historií způsobu bydlení českých a slovenských Romů od doby, kdy kočovali, až po přestěhování Romů ze slovenských osad k nám do České republiky.

Str. 24-25: kulturní střípky

V Muzeu regionu Valašsko ve Vsetíně je k vidění expozice Zapomenutá a současná romská řemesla, Prahu čeká devátý ročník festivalu Khamoro a Kulturní střípky vám už teď předestřou, co nejlepšího na něm bude k vidění a slyšení. Krom toho vás pozveme do divadla či na koncert.

Zadní obálka: Jiří ARBE Miňovský

Milí čtenáři,

duben přinesl události skutečně požehnané, vlastně jsme měli skoro problém, co v tomto vydání Romano vodí upřednostnit. Začátek byl slibný, Gipsy.cz získali Anděla v kategorii Objev roku. Novinářů tuto skupinu, jejíž sláva dotýká se již i hvězd evropských (jako jediná česká kapela se umístili v první desítce, konkrétně na osmém místě v žebříčku sestavovaném každý měsíc padesátkou publicistů z třidvaceti zemí specializujících se na world music - WORLD MUSIC CHARTS EUROPE), začali opravdu medializovat, jeden

rozhovor za druhým způsobil, že chlapci museli pro pózování na titul našeho časopisu vstávat velmi časně a již v osm se usmívat do objektivu Marie Benešové. Zpočátku se jim nechtělo, hlavně frontmanovi Radkovi (koneckonců v osm by se culil upřímně asi málokdo), pak byli ale milí a vstřícní. I tyhle tvrdší kůrky má někdy chlebiček popularity. Takže na začátku dubna to vypadalo, že konečně může být nějaké číslo z větší části pozitivní. Navíc se nám podařilo konečně dohnat také osmnáctiletého Adama Klempára, který o měsíc dříve získal prestižní mezinárodní ocenění Tanečník roku. Pak se ale ke slovu opět přihlásil Jiří Čunek. Jeho nejčerstvější výrok o „opálených“ z třicátého března vyvolal reakce srovnatelné s menší tlakovou vlnou. Alespoň u jisté části populace. Připomínám, že se ministr, místopředseda vlády ČR a také předseda KDU-ČSL stal osobou, jež ten den v deníku Blesk hovořila se čtenáři, kteří volají do redakce. Jeden z takových čtenářů se pana Čunka ptal: „Budou se dotovat i ostatní lidé jako Romové? Potřeboval bych dvě stě tisíc, abych dokončil barák.“ Pan Čunek jako vždy neváhal a velmi rychle odpověděl: „To se budete muset jet někam opálit, začít dělat s rodinou binec, na náměstích dělat ohně a potom se vás teprve někteří politici zastanou a řeknou „On je chudák!“ Zdá se, že si chudák pan bývalý vsetínský starosta „zadělá na problém“ už jen tím, jak rychleji mluví, než myslí. Skoro by ho jednomu mělo být líto. Jenže nejsme v pohádce, on není hloupý, ale dobrácký Honza. Jako politik v té nejvrcholnější funkci musí nést odpovědnost za své činy a především se držet nějaké korektnosti, která se tu léta horko těžko budovala. A nejen on, ale také ten, který vládě předsedá, tedy premiér Mirek Topolánek. Bohužel i on připomíná pštrosa strkajícího hlavu do písku. Chce, aby si to KDU-ČSL vyřídila sama. Jenže ta je ve své, žel Bohu, naprostě většině lhostejnější než lhostejnost sama. Čest výjimkám! Trochu zvláštní roli pštrosa, který do písku schová občas jen zobák, sehrává Strana zelených. Sice neustále deklaruje, že Čunkovo chování je nepřijatelné a že by měl podat demisi, ale k ráznějšímu kroku se také neodhodlá. A nepomohly ani petice šestnácti romských organizací požadující jeho odstoupení z funkce, trestní oznámení na Jiřího Čunka, demonstranti před Úřadem vlády. Premiér země na rozdíl od Jiřího Čunka, kterého dav sice vypískal, ani nedorazil. Přes svého tiskového mluvčího vzkázal, že nebyl pozván. Není asi jasnější signál směrem k Romům. Holt nejsme a kdo ví, jak dlouho ještě nebudeme, těmi, díky nimž se riskuje ztráta voličské přízně, přízeň kolegů-politiků, odchod z vlády, natož její rozpad!!! Ještě že občas zabodujeme na poli kulturním. „Jsme přece tak muzikální a tanečně nadaní!!!“

Jarmila Balážová

Krátko:

Slovensko,
2. 4. 2007

Bývalí slovenští policisté, kteří u banskobystrického Krajského soudu čelí obžalobě z umučení Roma Karola Sendreie ze středoslovenských Magnezitovců, si podle svých výpovědí jeho smrt nedokážou vysvětlit. Policejní zásah z roku 2001, po kterém 51letý Sendrei zemřel na policejní stanici v Revúci, označili dnes před soudem za přiměřený. Žádný z policistů, které doposud vyšetřovatelé vyslechli, nebyl s to říct, kdo Sendreiovi smrtelné zranění způsobil. Obžalovaným hrozí trest osm až 15 let vězení.

Praha,
20. 3. 2007

Počítačovou hru, která chce seznámit mladé lidi s životem v chudinském ghettu, připravuje plzeňská obecně prospěšná společnost Tady a teď. Novinářům dnes záměr představila její výkonná ředitelka Michaela Hirtová. Stejný tým již vytvořil obdobnou deskovou hru, kterou distribuuje školám a vzdělávacím organizacím.

Praha,
20. 3. 2007

Multikulturní centrum Praha a koalice občanských sdružení společně připravily u příležitosti Mezinárodního dne pro odstranění rasismu informační kampaň Oranžová stužka. Snahou organizátorů je upozornit především na projevy rasové diskriminace v ČR a její oběti.

Praha,
15. 3. 2007

Vláda na svém zasedání 12. 3. 2007 schválila jmenování nových členů Rady vlády pro národnostní menšiny. Romskou menšinu reprezentují tři zástupci. Nově byli do rady jmenováni Milan Ferenc a Eva Bajgerová. Staronovým zástupcem Romů v radě je Ladislav Bílý.

Přerov,
10. 3. 2007

Demonstraci zhruba 180 stoupenců ultrapravicové skupiny Národní korporativismus provázely v Přerově potyčky s asi 150 levicovými extremisty. Policie oba tábory oddělovala, střety se tak omezily zejména na házení lahví a dlažebních kostek. Policie zadržela 15 osob. Neonacisté napadli ještě před začátkem pochodu skupinu Romů, kteří stáli před svými domy.

Čunek znovu urazil Romy, demonstranti požadovali rezignaci

Praha, 11. 4. 2007

Vicepremiér, ministr pro místní rozvoj a předseda KDU-ČSL Jiří Čunek urazil Romy skandálním a xenofobním výrokem zveřejněným v deníku Blesk. Čunek reagoval na dotaz čtenáře, který se ptal, zda se budou dotovat i ostatní lidé jako Romové, protože by potřeboval 200 tisíc, aby mohl dokončit dům. „To se budete muset jet někam opálit, začít dělat s rodinou binec, na náměstí dělat ohně a potom se vás teprve někteří politici zastanou a řeknou – on je chudák,“ odpověděl Čunek.

Proti výrokům okamžitě protestovalo šestnáct romských neziskových organizací, které žádaly premiéra Topolánka, aby se od Čunka distancoval. Na mezinárodní konferenci v Budapešti, jež se konala v rámci Dekády romské inkluze, žádalo Čunkovu rezignaci přes sto evropských organizací a odborníků na romskou problematiku. Xenofobní výroky postupně odsoudily všechny parlamentní strany. Naopak Čunek je velmi sympatický malým stranám na pravém okraji politického spektra a lidem, kteří nepokrytě propagují myšlenky fašismu. Čunka pochválilo například neonacistické hnutí Národní odpor, krajně pravicová Národní strana nebo sdružení Národní korporativismus.

Jeho výroky nepřipadají problematické ani řadovým členům KDU-ČSL. „Jako komunální politik vyjádření Jiřího Čunka rozumím, považuji to celé za vymyšlený problém. Myslím, že obsahově jeho vyjádření bylo v pořádku, já bych možná pouze zvolil trochu jiná slova,“ uvedl například starosta Hostinného na Trutnovsku Karel Klíma. „Řekl jen to, co si většina národa myslí, a navíc to ještě určitě překroutili novináři,“ odpověděl až neuvěřitelně člen předsednictva KDU-ČSL Libereckého kraje Pavel Jiran. Špičky KDU-ČSL výrok svého předsedy odsoudily.

Čunek vyvolal napětí jak ve své straně, tak i ve vládní koalici. Šéf Strany zelených se vyjádřil, že si nedovede již představit jiné řešení než odchod Jiřího Čunka z vlády.

Přibližně 200 demonstrantů žádalo rezignaci vicepremiéra Jiřího Čunka ve středu 11. dubna před Úřadem vlády ČR. Čunek mezi demonstranty přišel. Demonstranti Čunka přivítali pískotem a skandováním: „Demisi, demisi!“ Vicepremiér se hned poté, co vyšel před Strakovu akademii, ocitl v obležení novinářů. Na dotaz, zda z vlády odejde, jim odpověděl: „Určitě ne.“ Dodal, že stále cítí větší „podporu než nepodporu“ svých stranických kolegů. Protestující chtěli slyšet i premiéra Mirka Topolánka (ODS) a předat mu své prohlášení. Do konce akce se ho ale nedočkali. Prohlášení s požadavky demonstrantů převzala „pouze“ Džamila Stehlíková. Premiér Topolánek se k celé akci vyjádřil po skončení jednání vlády na tiskové konferenci a překvapivě podpořil Jiřího Čunka. „Domnívám se, že ta demonstrace vychází z poněkud dezinterpretovaných výroků Jiřího Čunka v bulvárním tisku,“ řekl Mirek Topolánek. Ocenil i odvahu svého vicepremiéra. „Myslím si, že Jiří Čunek prokázal jistou odvahu, že šel mezi romské aktivisty

Foto: Vojtěch Jandák

nebo demonstranty, chcete-li, a diskutuje s nimi,“ dodal Topolánek.

Jiří Čunek je svými výroky proti Romům již známý. Jako novopečený senátor například při on-line chatu na serveru iDNES.cz na otázku, zda by jako „úspěšný“ starosta nechtěl dělat prezidenta a z této pozice by mohl vystěhovat Romy za hranice ČR, odpověděl: „V tomto případě má starosta větší možnosti než prezident.“ V únoru se nelichotivě oťel o kazašský původ ministryně Džamila Stehlíkové, které ho kritizovala. „Paní Stehlíková neví, o čem mluví, ani tady nežila.“ Již „legendárním“ se stal jeho výrok v pořadu televize Na vlastní oči. „Já čistím jenom od vředu, to dělají lékaři taky, ne,“ řekl tehdy Čunek.

Foto: Vojtěch Jandák

Romové z Dobré Vody na Toužimsku usilují o vlastní osadní výbor

Dobrá voda, 30. 3. 2007

Romská komunita z osady Dobrá Voda u Toužimi na Karlovarsku usiluje o vznik vlastního osadního výboru. Přípravy na vznik výboru iniciovalo občanské sdružení Český západ, jež působí v romské komunitě v Dobré Vodě od roku 2002. Pokud by jejich záměr uspěl, mohli by se Romové více zapojit do řešení veřejných záležitostí, které souvisejí se životem v osadě, řekla mluvčí sdružení Český západ Eva Haunerová. „Romové si zvolili své zástupce do osadního výboru. Jestli bude vytvořen, záleží nyní na rozhodnutí zastupitelstva města

Toužim,“ uvedla Haunerová. Cílem sdružení je vytvářet podmínky pro lepší život obyvatel Dobré Vody. A to prý i jejich vlastním přičiněním, změnou v komunitě jako celku a také v pohledu majoritní společnosti. „Vznik osadního výboru by obyvatelům Dobré Vody mohl dopomoci ke zkvalitnění života v odložené části města Toužim,“ uvedla ředitelka sdružení Jana Kosová. V současnosti již pracují na území Karlovarského kraje osadní výbory například ve Staré Chodovské v Chodově, Vodně v Bečově nad Teplou, Protivici ve Žluticích či Dolním Žďáru, Mořicově a Kfelech v Ostrově.

Foto: archiv RV

Mediaální kurs pro mladé novináře jde do finále

Praha, 7. 3. 2007

V internetovém a vzdělávacím centru ROMEA v Moravské ulici 43 proběhl závěrečný výukový blok kursu pro mladé novináře, určeného zejména Romům. „Výuka teoretických i praktických předmětů souvisejících s novinářskou prací začala 25. března minulého roku. Před 11 studenty, kteří vytrvali až do konce, je nyní blok specializované výuky, jehož součástí bude tvorba absolventské práce, a po něm budou následovat praxe, zejména v majoritních médiích,“ uvedl koordinátor projektu Adam Pospíšil z občanského sdružení ROMEA. Kursisté se průběžně podíleli na tvorbě měsíčníku Romano Voďi, serveru Romea.cz a v režii některých z nich vznikl také internetový pořad Terno, který na svých stránkách uvádí první romská internetová televize v ČR ROMEA TV. Jeden z tvůrců pořadu TERNO, Tomáš Bystrý, nastoupil na praxi do České televize. „V prvním týdnu praxe jsem pracoval v ekonomickém oddělení. Sledoval jsem natáčení reportáží v terénu, připravoval jsem krátké zprávy, které šly do vysílání ČT24. Postupně jsem vystřídal během třítydenního působení v České televizi tři redakce,“ uvedl pro Romano voďi Tomáš Bystrý. Dvacet víkendových výukových bloků, které kursisté zatím absolvovali, bylo zaplněno výukou teoretických i praktických předmětů podstatných pro novinářskou práci. V programu učili renomovaní pedagogové a odborníci, jako např. Jiřina Šiklová, Libor Dvořák, Jiřina Miklušáková, Aleš Vrzák a další. Prostor pro praxi studentům poskytne Český rozhlas, Mladá Fronta DNES, Česká televize a samozřejmě také Romano Voďi a internetový server Romea.cz.

Tajní odborníci připravovali na MMR „romskou“ koncepci

Praha, 12. 4. 2007

Ministerstvo pro místní rozvoj (MMR) pod vedením Jiřího Čunka ohlásilo 8. března v tiskové zprávě, že připravuje vlastní koncepci řešení romské problematiky v České republice. „Tým složený z úředníků a odborníků pracujících s romskou menšinou na ní již začal pracovat,“ uvádí se v tiskové zprávě. Podle zjištění Romano voďi však není vůbec jasné, kdo na koncepci pracuje. Ministerstvo nebylo schopné sdělit konkrétní jména odborníků pracujících s romskou menšinou. Mluvčí MMR sdělila pouze dvě jména členů KDU-ČSL, kteří mají tuto oblast na starost. „Členové poradního týmu ministra v této oblasti jsou Dr. František Bartoš, Mgr. David Macek a zástupci některých regionů zabývajících se romskou problematikou,“ sdělila Romano voďi (RV) mluvčí MMR Jana Kozlíková. Na dotaz, kdo jsou tito odborníci, odkázala RV na šéfa poradců v této oblasti Františka Bartoše. „Byl jsem požádán panem ministrem Jiřím Čunkem, abych spolupracoval na tvorbě koncepce prevence sociálního vylučování, což také činím. Regionální zástupci

mi nejsou známi,“ řekl František Bartoš. „Pro mě bylo to tiskové prohlášení překvapením. Mně se dostalo té cti, že jsem byl označen jako vedoucí. Začneme na tom pracovat, ale to, že se začalo pracovat, já nevím,“ dodal v telefonickém rozhovoru. I přes několik dalších telefonátů jak s mluvčí ministerstva, tak i s mluvčím KDU-ČSL nebyl nikdo schopen sdělit jména odborníků zabývajících se romskou problematikou a připravujících koncepci na MMR. Ze strany KDU-ČSL a MMR šlo o zcela záměrné zatajování informací, které vysvětlil sám ministr a vicepremiér Jiří Čunek v pořadu rádia Impuls. „Dohodli jsme se, že to nebudu zveřejňovat, protože se okamžitě rozjždějí nájezdy na tyto lidi,“ uvedl Čunek. Proti přípravě Čunkovy vlastní romské koncepce protestovala Rada vlády pro záležitosti romské komunity, jejíž členové kvůli tomu požádali premiéra Mirka Topolánka (ODS) o schůzku. Čunek nakonec tuto mediální estrádu s vlastní koncepcí zakončil na demonstraci za jeho odstoupení před Úřadem vlády prohlášením, že vlastní koncepci nepřipravuje. Čunek tvrdí, že se na koncepci dohodl s Džamilou Stehlíkovou (SZ). Zelení však požadují, aby se Čunek přestal k romské problematice úplně vyjadřovat a požadují jeho odchod z vlády.

Krátce:

**Praha,
7. 3. 2007**

Podle ministryně Džamily Stehlíkové (SZ) nebude zřejmě možné, aby stát vykoupil vepřín v Letech u Písku. Peníze na odkoupení velkovýkrmny, která stojí v místech protektorátního sběrného tábora pro Romy, by ale mohl poskytnout nadační fond či nadace.

**Toužim/Dobrá Voda,
7. 3. 2007**

Tři romské ženy z Dobré Vody u Toužimi získaly plnohodnotné zaměstnání jako šičky a tkadleny v dílně umístěné v sídle občanského sdružení Český západ. Jejich ručně vyráběné výrobky se prodávají nejen na trzích, ale i v nově spuštěném internetovém obchůdku na webových stránkách sdružení www.cesky-zapad.cz.

**Praha,
6. 3. 2007**

K lepšímu zaměstnávání Romů v hlavním městě by měl přispět nový projekt, který dnes zahájilo romské sdružení Velká Ohrada. Čtyři desítky romských zájemců díky programu projdou motivačním a rekvalifikačním kursem a měli by pak najít i uplatnění.

**Moskva,
1. 3. 2007**

Nejméně 15 osob v prvních třech měsících v Rusku zemřelo v důsledku xenofobně motivovaného násilí. To je třikrát více než za stejné období loni, napsala dnes agentura AP s odvoláním na ruskou nevládní organizaci SOVA.

**Olomouc,
16. 3. 2007**

Přerovští Romové se z obav o své domovy obrátili na ministryni bez portfeje Džamilu Stehlíkovou. Žádají ji, aby dohlédla na prodej domů ve Škodově ulici, které chce město prodat slovenské firmě ImmoFin. Investor slibuje, že vybydlené domy odkoupí, zbourá a místo nich postaví novou reprezentativní čtvrť. Romové se ale bojí o svůj osud.

Aktuální romské zpravodajství
naleznete na

romea.cz

Romano voďi 3

Nastavili jsme nový trend

Gipsy.cz – kapela, která se za krátkou dobu své existence pracovala až sošce Anděla v kategorii Objev roku. A nejen k ní. Uspěch v národním kole soutěže Eurovize, vítězství v udílení výročních cen hudebního magazínu Filter – kategorie skladba roku. Skladbám z alba „Romano hip hop“ se daří v českých rádiích. Parta kluků, kteří se v hudbě pohybují prakticky odmala, společně hraje teprve od března 2005. Další romské hudební uskupení, kterému se podařilo prorazit. Vedle funkových Gulo čar tu máme další kapelu, která se soškou (v jiné kategorii) pyšní. Přinášíme vám rozhovor s hlavní dvojicí Gipsy.cz – **Radkem Bangou** a **Vojtěchem Lavičkou**.

Možná blbá otázka na začátek, ale kdo jiný než vy sami by měl dokázat lépe charakterizovat hudbu, kterou teď společně hrajete a za níž jste získali Cenu Akademie Populární hudby? Takže co všechno do té muziky vlastně „dáváte“?

Vojta: Myslím si, že odpověď na tuto otázku je vlastně jednoduchá. Snažíme se míchat romskou tradiční muziku s hip hopem, z čehož vzniká styl, kterému my říkáme pop jedenadvacátého století. Nejsme žádní géniové, jen se snažíme spojit hudební styly, kterými jsme se zabývali před érou Gipsy.cz.

Vojto, je ti třicet čtyři (snad to mohu prozradit), Gypsium čerstvých pětadvacet. Devítiletý rozdíl a právě ve věku, kdy člověk projde revoltou, pak se zklidní. Jak to zvládáte v hip hopu?

Vojta: Já myslím, že teď už dobře. Pro mě to bylo strašný před dvěma roky, kdy jsem Radka poznal. On je přirozeně dominantní typ, ovšem v té době byl pro mě strašně egoistický a agresivní – především svojí mluvou. Zkrátka typický solitér, což je v hip hopu zcela normální. Dnes po obrovském osobnostním rozvoji je to jasný týmový hráč, který chce být součástí Gipsy.cz, dává nám prostor se muzikantsky i lidsky projevit.

Radku, není Vojta trochu „nudnej týpek“, už dost „usazenej“ vzhledem ke svému věku a faktu, že on už má své bouřlivé období za sebou?

Radek: Určitě si myslím, že ne, Vojta je člověk ve zralém věku a jeho skutečné schopnosti a jeho genialita se ještě ukážou. Myslím, že Vojta ještě neřekl rozhodně svoje poslední slovo.

Několikrát jste už mluvili o tom, že vy dva jste oba trochu dominantní (Radek víc), že se musíte učit, jak se vlastně mají snést dva kohouti na jednom smetišti. Zdá se ale, a to především na veřejnosti, že to dost zvládáte. Jakou roli vlastně kdo z vás dvou sehrává v kapele a při její prezentaci směrem ven?

Radek: Gipsy.cz je vlastně takovou jadernou elektrárnou, kde já jsem ten zážehový mechanismus, Surmajovci vedou signál dál a Vojta je regulační element.

Vojta: Já jsem takový fotr, chytrolínský Spejbl, Radek zase Hurvínek, ve všech směrech nadanější, vtipnější, který ovšem dokáže „taťkovi“ dát dost často za pravdu. Při rozhovorech Radek mluví o kapele, o tom, jak vzniká muzika, texty, já spíš odpovídám na otázky týkající se Romů žijících v Čechách.

Radku, uměl bys na housle? Zkoušel jsi to někdy?

Radek: Možná kdybych se do toho pustil pořádně, tak bych to zvládl, ale nechci. Myslím si, že bych zvládl časem jakýkoliv nástroj, ale vybral jsem si kytaru. Podle mě by se muzikant měl pořádně věnovat jenom jednomu nástroji.

Vojta: Slyšel jsem Radkovy první pokusy na housle, a byly opravdu nadějné. Má prostě talent na cokoliv.

Teda chlapi, vy se ale umíte pochválit! Nic, uměl bys to, Vojto, rozjet na fanoušky s tím lehce přidrzelým sebevědomím jako Gipsy?

Vojta: Tuhle otázku, Jarko, snad ani nemůžeš myslet vážně! (smích) Přece si dobře pamatuješ moje „období dlouhých vlasů“, kdy Radek se svým projevem na pódiu je proti mým divočinám „slušňák“. Rozhodně bych to dokázal dost rozbalit!

Ted' k vašemu poslednímu roku: Účast v českém kole Eurosongu a jednoznačně získaná pozornost v něm, Anděl v kategorii Objev roku. Focení. Hodně frčíte, musíte z toho mít radost, ale na druhé straně nebojíte se ted' toho, co přijde?

Vojta: Samozřejmě z toho jde trochu strach. Je to na můj vkus až moc rychlý, během několika týdnů jsem se dostal někam, kde se vši skromností žádá romská kapela – snad vyjma Věry Bílé a Kale – ještě nebyla. Mluví o polistopadové éře. Antonín Gondolán je v dobách své největší slávy nedostižný. Nejvic mě těší fakt, že máme na komerčních rádiích třetí nejhranější českou písničku. To je opravdový úspěch! Musíme teď makat na tisíc procent, šanci jsme dostali jen jednu, pokud to zvoráme, další už nepřijde!

Radek: Vůbec se nebojím, my to zvládneme!

Hip hop je revolta, dělání si srandy ze společnosti, pravidel divně nastavených, ze sebe. A vy to shazujete, ukazujete v některých textech, jak hloupé jsou předsudky. Myslíte, že vy ty předsudky umíte bořit?

Radek: Tvoje definice hip hopu je naprosto nekorektní. Hip hop je kultura, nikoliv styl muziky, je to osobní ztotožnění a přijetí životního stylu „streetu“, tudíž hip hop může mít milion forem, může být vážný, ironický, stupidní, humorný, může to být breakdance, grafiti, prostě cokoliv. Hip hop je svým způsobem abstraktní pojem. Hlavním úkolem Gipsy.cz je bavit lidi, a pokud máme v textech nějaký vzkaz, ironii a nadsázku, tak to jsou podle mě nejlepší zbraně k boření všech druhů předsudků.

Nevím, jestli je nekorektní v této souvislosti to správné slovo, ale neva. Osobně se považuji za naprostého hudebního analfabeta a vůbec bych si nedovolila pokoušet se o definici hip hopu. Berte to jen jako dotaz, kde se ptám hlavně na boření předsudků. Ještě konkrétněji – o písni z vašeho alba, ve které se zpívá: „Každý jednou bude chtít být Rom“ jsem slyšela, že už je moc. Mně to přijde vtipný! Fakt si to ale myslíte? Dokážete si to představit – všichni temperamentní, snědší, byste měli konkurenci, ne? –:)))

Vojta: Jasně, že si to dovedeme představit, byla by to jedna velká párty. Ovšem ta kocovina potom...

Radek: Bude ti to možná připadat zvláštní, ale už po Andělech nám najednou lidi klepali na rameno a říkali: „Já má cigány (Romy) rád, chodil jsem s cigánkou“ atd., a to jsme prakticky nic nedokázali. Co bude za dva roky? Nastavili jsme nový trend.

Zpátky k přebírání Anděla: Zdálo se mi, že nejste překvapení a

nedáváte najevo moc emoce v první sekundě po vyhlášení? Pak jen Radek u mikrofonu nějaké ukázal...

Vojta: Je to úplně individuální věc, myslím, že jsme byli v šoku, opravdu jsme s tím nepočítali, proto nemohl přijít nějaký gejzír radosti. Když vylezete před tolik lidí za asistence televizních kamer, nezačnete tajdrlíkovat, mrazí vás v zádech a cítíte bázeň. Hlavně nechcete nic zvorat, ztrapnit se a tak.

Radek: Já byl v takovém šoku, že mi vše došlo až za tři hodiny, mlel jsem různý voloviny, koktal jsem, prostě vykojeněj.

Je získání té sošky svazující třeba pro vymýšlení nových písní, koncertů, dalších alb? Nebudete se ted' víc bát, aby se náhodou Gipsyho muzika nepřestala líbit?

Vojta: Myslím, že o strach nejde. Bát se určitě nebudeme. Spíš se bojím závislosti českého – i romského – člověka. Ta mi fakt vadí a zraňuje mě. Pořád jsme stejní kluci, říkáme si stejný frky, nic se nezměnilo. Máme jenom o další hezkou vzpomínku navíc – předávání Andělů.

Radek: Úplně naopak, je to totální inspirace, abychom tvořili dvakrát víc a mnohonásobně se zlepšili.

Jaké je vaše přání – spojené s hudbou?

Vojta: Jednou – až budu starý na to, poskakovat v Gipsy.cz – bych rád dělal filmovou muziku. To je sen, který jsem si už trochu prožil při skládání pro Roming režiséra Jiřího Vejdělka. Ohromně mě to bavilo.

Radek: Dostat se co nejdál, dostat z nás maximum, aby se naše muzika líbila co nejvíce lidem.

Setkání s Terou Fabiánovou

Teru Fabiánovou zná každý, kdo se zajímá o romskou literaturu. Patřila nejen k našim nejstarším a nejznámějším spisovatelům, ale bezesporu také k nejtalentovanějším. Díky neuvěřitelné pili, houževnatosti, lidské vůli a optimismu dokázala proměnit svůj talent v to, po čem snila vždy... psanou literaturu a poezii, kterou se mnozí mohli a ještě moci budou kochat. Koneckonců svědčí o tom i pocta, již se jí dostalo, když byla jedna její báseň vybrána a zařazena do díla autorů, jejichž verše prostřednictvím poezie pro cestující četlo neuvěřitelně velké množství lidí cestujících metrem. Celou báseň s názvem „E bacht ke amende avel“ – „Štěstí přichází ke mně“. Tera mezi námi bohužel již není, ale já věřím, že na nás odněkud hledí, s tím svým úsměvem, hustými dlouhými vlasy a výraznými očima. Pohledem, který naprosto jasně prozrazoval, že toho tahle drobná, ale velmi energická žena má za sebou hodně. Naposledy jsem ji tvář v tvář viděla v kapli, kam se přišla rozloučit se svojí dlouholetou přítelkyní, rádkyní, osudovým člověkem, který i ji povzbuzoval k psaní. Nad Milenou Tera truchlila a už tenkrát byla velmi nemocná. Sotva se držela na nohou, některé lidi už nepoznávala. Seděla v řadě přede mnou, a když se otočila, pohlédla mě po vlasech. Mnohem raději ale vzpomínám na dobu, kdy jsem se s ní setkala úplně, úplně poprvé. Mně bylo tak devatenáct dvacet. Ona byla tenkrát plná síly, energie, krásná, havraní vlasy vyčesané do upraveného spleteného drdolu. Točila jsem s ní v nějakém parku příspěvek do televizního pořadu. Žasla jsem nad jejími osudem nastroženými příhodami. A hlavně nad tím, jak se dokázala vypořádat s těžkým

životním údělem, ona rozhodně neměla na různých ustlání. Dokud jí ale síly stačily, brala vše s nadhledem, humorem sobě vlastním. Tery Fabiánové jsem si velmi vážila a jsem ráda, že se podařilo ještě na sklonku života udělit právě jí jednu ze tří literárních cen Mileny Hübschmannové za celoživotní přínos romské literatuře. Když se sružení Romea před rokem a půl

rozhodlo na počest Mileny udělovat ceny nesoucí její jméno lidem, kteří v romštině tvoří, jen v souvislosti se jmény dvou spisovatelů bylo ihned jasné, že tu cenu dostanou Tera a Dezider Banga ze Slovenska. Také se podařilo, aby v časopise Týden vyšel profil právě této výjimečné ženy. Do třetice těch podivných náhod – moje kolegyně Lenka Nádvorníková, která od ledna letošního roku utváří v měsíčníku Romano vodi pravidelnou stránku o romské literatuře, věnovala poslední díl právě jí. Aniž by tušila, že krátce na to se dozvíme tu smutnou událost o Terčině smrti. Byla už dlouho nemocná a myslím, že ona už se do toho nebe těšila. Navíc jsem přesvědčená, že pokud nějaké je, ona tam dnes píše a mává

nám dolů, na rtech svůj typický, životní nadhled prozrazující úsměv. Nedá mi to právě v tuto chvíli nevzpomenout jednu z jejích starších povídek „Le romeskero suno“ – „Sen Cikána“. Tera ji napsala dávno, po těžkém úrazu, díky němuž dle vlastních slov přežila klinickou smrt. V šedesátých letech rozhlas přinesl dokonce dramatizaci této povídky. Najdete v ní mnoho autobiografických rysů – jde o příběh romského jeřábníka pracujícího v ČKD (autorka sama pracovala ve stejné profesi a téměř podniku léta), který po pracovní nehodě upadne do klinické smrti. V tomto stavu se velmi těší do nebe, ale netuší, jakého nemilého překvapení se tam dočká. Před branami zjistí, že se do oázy rajského klidu vchází dvěma různými vchody – jedním pro Romy a druhým pro Neromy. Tera tak chtěla poukázat na diskriminaci – ve společnosti stále přetrvávající. Nejde ale o žádnou uplakanou prózu, cokoliv Tera píše, dokáže vyjádřit se zvláštním, pro ni typickým ironickým humorem.

Za zmínku stojí většina z jejího díla – próza i poezie. Připomenu alespoň „Sar me phiravas andre škola“ – „Jak jsem chodila do školy“ nebo „Čavargoš“ – „Tulák“. Tera Fabiánová i přes prožitě utrapy, válku, léta tvrdé dřiny nikdy tulákem nebyla, leda takovým tím v nejpozitivnějším slova smyslu, bohémským, hledajícím svoji identitu, své ženství, svoji sílu, své místo a svoji rovnováhu. Myslím, že její dílo je tím hledáním nádherně prodchnuto. Kdo totiž nehledá a jen tak netečně stojí nebo sedí na jednom místě, byť sebehezčím, nikdy nic nenajde, nikam nedojde a mnoho nepochopí. Tera Fabiánová patřila k mým velkým oblíbeným, lépe k lidem, k nimž cítím velký respekt. Vlastně jsem ji to ani nestihla říct. Věřím ale, že se o to člověk má pokusit různými formami, byť by to mělo být ve snu. A vím, že ten sen, až jednou přijde, bude hrát, vidím žlutou barvu, která ho protká, a cítím bohorovný klid. Takovou Teru Fabiánovou jsem znala já a takovou jsem si ji vždycky představovala při čtení těch drsných a přesto poetických básní, realistických a přesto humorných povídkách.

Tera, rozená Kurinová, provdaná Fabiánová

Narodila se v Žihárci (okres Šála) na jižním Slovensku. Měla čtyři sourozence. Braťra Lajoše odvedli na konci války do Německa na nucené práce, otce ještě dříve do maďarské armády, posléze bojoval i na východní frontě proti SSSR. V roce 1946 rodina přesídlila do Čech. S manželem, poddůstojníkem Vojtou Fabiánem, měli čtyři děti: Vojtu, Jardu, Mariku a Michala. Psát Tera začala již v útlém dětství, začínala básněmi v maďarštině. A tímhle jazykem psala až do osudového setkání s Milenou Hübschmannovou, která ji motivovala k tvorbě v romštině. Nejdříve psala poezii. Pak se nebála pustit i do povídek, životopisných vyprávění a novel. Často literárně uvažovala o postavení ženy v romské rodině, což bylo zejména v té době velmi pokrokové. Dalším jejím častým námětem v povídkách bylo romství v kombinaci s prací. Ona totiž vždy tvrdě pracovala. Až do pozdního stáří. I když byla v důchodu, nevydržela jen tak sedět doma a zase si práci našla. Vystřídala mnohé profese, od stavebních až po ty „domácí“, pracovala i na ambasádách, v bohatých židovských rodinách, ale i u Arabů a v rodině venezuelského konzula, na maďarském zastupitelském úřadě. Na ten vzpomínala ráda.

Keď sa spojí móda a umenie

Je mladý, usmievavý a talentovaný. Maľuje abstraktné obrazy, píše básne, vyhŕava recitačné súťaže, zúčastnil sa speváckej súťaže Slovensko hľadá SuperStar, navrhuje módne oblečenie. Nedávno vyštudoval Strednú umeleckú školu v Trenčíne odbor módne návrhárstvo. Až sa občas divím, že som jeho staršia sestra.

Pavel Berky sa narodil na Slovensku a vtedy asi nikto netušil, čomu sa bude v budúcnosti venovať. Ale už od malička sme ho vidali s farbičkami a papierom v ruke, raz prišiel s pomaľovanou rukou, zafarbenými vlasmi, inokedy som na stenách našej izby objavila ďalšiu zaujímavú kresbu. Zaviedol si dokonca knihu tetovacích kresieb, ktoré skúšal fixami na svojich kamarátoch. Keď však doma oznámil, že sa prihlásil na Strednú umeleckú školu s odborom módne návrhárstvo, trochu nás to prekvapilo. Paľo je však typ, ktorý sa nepýta. Pri talentových skúškach, ktorých sa zúčastnilo viac ako dvesto záujemcov, skončil jedenásty. Tým potvrdil dvere do sveta plného fantázie, úspechu a módy.

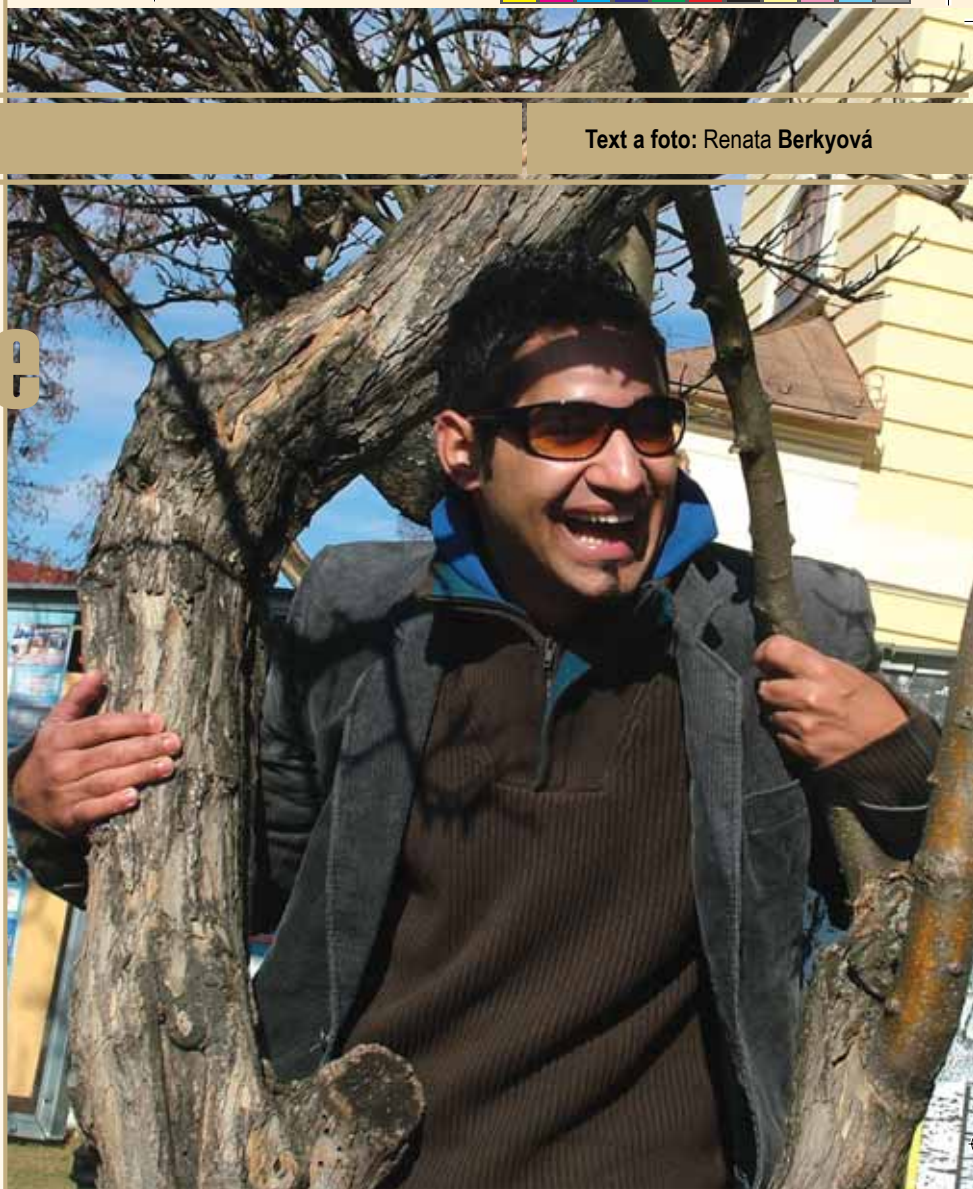
Na škole bol Paľo exotickým zjavom. Jednak vzhľadom a štýlom obliekania, nad ktorým občas nielen naši rodičia krútili hlavou, ale najmä svojimi kreatívnymi výtvarmi, darom narábať so štetcom, farbami, látkami a ihlou, ktorý má v rukách. O jeho študovaní, navrhovaní, ale i účasti na rôznych súťažiach sme sa rozprávali doma, vo Vrbovcích, v malej dedinke na Slovensku.

Máš za sebou úspešne zloženú maturitnú skúšku, o ktorej sa hovorí, že je to skúška dospelosti. Pomaly začínas realizovať všetky svoje sny a plány... Vráťme sa ale na začiatok, o pár rokov naspäť, do obdobia, keď si si podával prihlášku na strednú školu. Ako to, že ťa napadlo prihlásiť sa práve na Strednú umeleckú školu do Trenčína, odbor módne návrhárstvo?

Ja som ani nevedel, že takáto škola vôbec existuje. Mal som v pláne venovať sa maľovaniu. Chcel som ísť na nejakú umeleckú školu so zameraním na výtvarníctvo, ale moja profesorka výtvarnej výchovy mi odporučila práve túto školu v Trenčíne, kde je odbor výtvarného umenia, aj módne návrhárstvo. A ja som sa rozhodol, že skúsím to návrhárstvo.

Nieje obvyklé, a už vôbec nie v rómskej rodine, že sa chlapec rozhodne študovať módu. Ako teda reagovali rodičia na fakt, keď si im oznámil, kam sa hlásiš?

Rodičia samozrejme spozorovali, že ma hrozne baví kreslenie, a že by som sa

tomu chcel venovať aj naďalej. Návrhárstvo sa videlo mojim rodičom neobvyklé, ale asi aj preto neboli príliš proti. Vedeli, že je to niečo nové a atraktívnejšie než odbory, ktoré študujú ostatní v mojom okolí. A hoci pochybovali, že ma toto „remeslo“ uživí, podporovali ma a za to som im veľmi vďačný.

Do školy si určite nastupoval plný nadšenia. Splnil odbor tvoje predstavy o výuke, aktivitách a spôsobe učenia?

Výuku, teda obsah výuky som si predstavoval úplne inak. Myslel som, že budeme hlavne veľa kresliť a navrhovať, ale nevedel som, že tam budeme šiť a vypočítavať rôzne strihy. Tak som chcel na začiatku druhého ročníka prestúpiť na inú školu. Nakonec som ostal, pretože všetci z môjho okolia ma prehovárali. Najmä naša pani riaditeľka, ktorá prišla za mnou a prehovárala mi do duše, aby som ostal, pretože mám na to talent. Dnes som skutočne rád, že som vtedy nekonal podľa svojho rozhodnutia.

Viem, že akákoľvek škola, ktorá je mimo mesta a okresu, stojí študenta nemalú čiastku. Na Slovensku sú ceny internátov a nákladov na štúdium predsa len vyššie než v Čechách. Ako si to všetko zvládol celé štyri roky?

Tak v tomto ma najviac podporili moji rodičia, ktorým hrozne záležalo na tom, aby som ju dokončil, keď už som sa dostal na školu. Tie náklady boli skutočne vysoké, presne ako hovoríš. Internát, strava, cestovné a školský materiál vyšlo za štyri roky na niekoľko desiatok tisíc. Skutočne si vážim to, ako ma podporovali rodičia, pretože bez nich by som určite nedošťudoval.

V rokoch, keď si študoval na Strednej umeleckej škole boli na škole traja Rómovia. Dvaja z nich študovali odbory výtvarného zamerania a ty jediný si študoval návrhárstvo. Pociťoval si niekedy, že si iný než ostatní, že si Róm? Mal si nejaké skúsenosti s rasizmom na škole?

Absolútne nie. Práve naopak. Samotní profesori za mnou chodili a radili mi, povzbuzovali ma. Možno ma aj vnímali ako iného, ale ja som sa snažil z toho čo najviac vyťažiť. Zúčastňoval som sa rôznych akcií, takže som sa poznal s mnohými študentmi, s ktorými som sa kamarádil. Stredoškolský život som si skutočne užíval.

Každý rok boli zhruba tri módne prehliadky a vždy samozrejme vyhlásená nejaká súťaž. Študenti prvých a druhých ročníkov sa módnymi súťažami nezu-

časťujú, takže i ja som sa zúčastnil najvyhlásenejšej súťaže Zlatá Fatima junior až v treťom ročníku.

Táto súťaž bola len v rámci vašej školy? A aké boli podmienky účasti? Mohol sa prihlásiť ktokoľvek, kto mal navrhnuté a ušité nejaké modely? Okrem toho viem, že model, s ktorým si reprezentoval školu, vyvolal medzi profesormi diskusiu...

Prvé kolo bolo školské, ktorého sa mohol zúčastniť každý zo školy. Z prihlásených sa potom vybrali modely, ktoré sa zúčastnili druhého kola a reprezentovali školu v rámci celého Slovenska i Čiech. Do druhého kola som sa dostal, žiaľ, nebola udelená žiadna prvá cena. Model, s ktorým som chcel vstúpiť do súťaže, bol podľa niektorých profesorov až príliš extravagantný a odvážny, pretože modelka mala úplne odhalené a pomaľované jedno prso. Nakoniec, opäť vďaka zásahu riaditeľky a niektorých profesorov, sa tento model šiat na súťaž dostal. A aj keď nebola vyhlásená prvá cena, samotnú účasť považujem za úspech,

pretože mnohí dokonca na samotnej prehliadke krútili nad modelom hlavou.

Zúčastnil si sa mnohých umeleckých a módných súťaží, ale viem o jednej, z ktorej ťa diskvalifikovali. Môžeš mi povedať, prečo sa tak stalo . . . a aká to bola súťaž?

Bola to návrhárska súťaž Prostějovská jehla, na ktorej bol prezentovaný môj model. Barokové šaty. Na prehliadku mi však vymenili modelku, ktorú som si vybral a na ktorú som tie šaty šil. A tak tejto, síce krajšej, ale chudšej modelke spadli šaty na moje priamo pred porotou. Teraz sa tomu smejem, ale vtedy som bol z toho dosť na nervy. Zo súťaže ma kvôli tomu diskvalifikovali.

Na Strednú umeleckú školu v Trenčíne chodili aj takí známi slovenskí návrhári ako Lukáš Kimlička či Beáta Rajská, ktorá žije a pôsobí v Prahe. Škola tiež odchovala mnoho modeliek predvádzajúcich módu v Miláne alebo v Paríži. Stretol si sa

s týmito návrhármi a predvázali tvoje modely aj profesionálne modelky?

Beáta Rajská mala svoju prehliadku na zámku v Telči, a keďže u nás tiež študovala, pozvala nás a ešte jednu školu z Čiech na jej prehliadku. V rámci tejto veľkej prehliadky sme mali možnosť prezentovať svoje modely v akejsi pred-prehliadke. Pár modelov som mal na prehliadke i ja, ale osobne som sa s Beátou Rajskou nestretol. A čo sa týka modeliek, mnohé z nich sú mojimi dobrými kamarátkami, alebo bývalými spolužiačkami, takže áno, predvázali aj moje modely.

Mnohí považujú navrhovanie za povolanie, ktoré prislúcha skôr ženám než mužom. Ako reagovali kamaráti a vôbec tvoje okolie, keď sa postupne dozvedali, čomu sa venuješ?

Ja si myslím, že toto povolanie nie je len pre ženskú časť. Myslím, že je skôr pre mužov, než pre ženy. I medzi návrhármi, ktorých poznám sú lepší muži než ženy. Moje okolie to berie úplne normálne ako ktorékoľvek iné povolanie, akurát kamarátky sa mi ozývajú častejšie, keď chcú niečo ušit' alebo poradiť. A stáva sa mi, že keď pri otázke akú školu mám vyštudovanú, odpoviem, ľudia sú milo prekvapení a hrozne ich to zaujíma. Takže rozhodne si nemyslím, že navrhovanie je pre muža nevhodné povolanie.

Okrem navrhovania sa venuješ aj maľovaniu obrazov a kresieb. Tým to asi všetko začalo. Co najradšej kreslíš a kedy sa v tebe prebudila chuť tvoriť, maľovať?

Ani nepamätám, kedy som prvýkrát začal niečo kresliť. Ale už od mala ma to hrozne bavilo. Pamätám sa, že sme si ako deti založili zošit, kam sme si kreslili postavičky a na ne sme maľovali a lepili rôzne odevy. Začínal som kresbami z fotiek a rôznych obrázkov, ale časom ma realistické maľby prestali baviť. Zálubu som našiel v abstraktnejších obrazoch plných farieb a obrazcov. Maľovaniu sa venujem síce menej, ale rozhodne nechcem prestať. Je to môj relax.

Kde končia všetky tvoje obrazy? Za takú dobu, odkedy maľuješ ich musíš mať skutočne veľa. Vedel by si odhadnúť, koľko ich asi tak je?

Odhadnúť si netrúfam, pretože ich je naozaj veľa. Kedykoľvek, keď ma chytiť múza, vezmem papier, ceruzku a len tak si čmáram. A kde to všetko končí? Niektoré obrazy visia doma na stenách a občas, keď k nám príde návšteva a chce odkúpiť nejaký obraz, naša mama s hrdosťou odpovie, že nie je na predaj. Niektoré obrazy mám v škole, pár ich mám vystavených v jednej internetovej kaviarni.

Tvoj, podľa mňa všeobecný talent pre umenie sa rozvinul aj v iných oblastiach, nielen v kreslení či v zmysle pre odievanie a dizajn, ale aj v písaní básní a recitovaní...

Básne si píšem len pre vlastné uspokojenie a uvoľnenie, ale recitovať som chodieval už od základnej školy. Je pravda, že som žal úspech, ale ja som tomu neprikladal príliš veľký význam. Na strednej škole som v treťom ročníku vyhral s básňou od Miroslava Válka na triednom, školskom, regionálnom i okresnom kole. Celoslovenského kola som sa ale nezúčastnil, pretože sme sa s kamarátkou prihlásili na súťaž Slovensko hľadá SuperStar. Učiteľky mi to dosť zazlievali.

Človek si určuje priority sám... Kam si sa až dostal? Slovenskí porotci zo SuperStar, a najmä Paľo Habera, boli vyhlásení svojou neúprosnou a tvrdou kritikou, čo ti povedali na tvoj výkon?

Účasť v SuperStar sme brali skôr ako recesiú než ako kľúč k úspechu. Aj keď to láka asi každého. Dostal som sa medzi tých, ktorí sa dostali pred porotu, pretože mnohí z nás sa nedostali ani tam. Ale zaujal som pravdepodobne viac vzhľadom než výkonom. Paľo Habera mi odporučil, aby som sa venoval radšej navrhovaniu, pretože to mi ide lepšie než spev. No, asi mal pravdu.

Vrátim sa ešte k tvojmu písaniu. K tvojej vlastnej básni, s ktorou si vyhral recitačnú súťaž na škole. Ako to bolo s tvojím prihlásením na súťaž? Povzbudilo ťa to, aby si písal aj naďalej?

Tak ja som samozrejme vedel, že prebieha súťaž v recitovaní básní, ale nemal som záujem sa jej zúčastniť. Až moja profesorka ma upozornila, že je možné súťažiť aj s vlastnou tvorbou. A tak ma utekala dve hodiny pred zahájením súťaže zaregistrovať. A tak som prišiel, vyslovil nahlas pár mojich myšlienok a vyhral. Aj pre mňa to bol zlatý klinec programu. Profesorky ma samozrejme pobáдали,

aby som neprestával tvoriť, dokonca mi navrhli, či by som nechcel vydať malú zbierku svojich básní, ale ja som do toho veľmi nechcel ísť. Písanie, to bol môj ventil a zabíjač času, keď sme sa na internáte nudili. Teraz už veľmi nepíšem.

Viem, že máš v pláne študovať alebo minimálne sa ďalej vzdelávať v navrhovaní a kreslení. Ako si dopadol na vysokých školách?

Ešte keď som bol vo štvrtom ročníku, podal som si prihlášky do Prahy na Akadémiu výtvarných umení odbor maľba a na Vysokú školu umeleckú, odbor odevný dizajn. Minulý rok som neuspel, ale rozhodne mám v pláne to skúšať i ďalšie roky. Aj keď práve tento rok som si naplánoval cestu do Francúzska. Cez projekt Európskej únie tam pôjdem na celý rok, kde sa stretnem s mladými umelcami, s ktorými si vymeníme svoje skúsenosti a postrehy a od ktorých sa, dúfam, naučím niečo nové. Veľa od pobytu vo Francúzsku čakám.

Asi je zbytočné pýtať sa, čoho sa týkajú tvoje plány do budúcnosti, ale predsa sa ťa opýtam, ako vidíš svoju budúcnosť? Máš nejaký sen, ktorý by si si chcel raz splniť?

Chcel by som si otvoriť na začiatok aspoň malý butik s vlastnými modelmi. A ak by bolo možné, chcel by som zostať vo Francúzsku nejakú dobu, pretože tam je rozhodne viac možností a móda tam má svoje špecifické miesto, od ktorého sa môže človek odraziť a uchytiť sa.

Mojím veľkým snom je usporiadať módnú prehliadku nielen s modelmi, ktoré by som navrhol, ale aj s modelkami, na ktoré by tie modely boli ako uliate. Pretože aj výber modeliek je v móde strašne dôležitý. Okrem navrhovania a šitia i maľujem, takže spojenie módnej prehliadky a obrazov by bolo ideálne. A pohrávam sa s myšlienkou usporiadať rómsku módnú prehliadku, pretože neviem o žiadnej takej, ktorá by prebiehala. Rád by som bol, keby modely mohli predvážať rómske modelky. Žiaľ, to je zatiaľ vo hviezdach. Usporiadať takú prehliadku stojí mnoho energie, času a v neposlednom rade aj peňazí. Navyše ma čaká cesta do Francúzska... Mimo navrhovania by som sa rád venoval aj foteniu či režirovaniu, ale nemám s tým zatiaľ žiadne skúsenosti.

Myslím, že máš sny, ktoré by nemuseli zostať len snami, preto ti úprimne prajem, aby sa naplnili...

Připravila Rena Horvátová

Mezinárodní den Romů dostává jiný rozměr

Mezinárodní den Romů dostal letos v České republice trochu jiný rozměr. Potěšující je jistě skutečnost, že se již dostal do povědomí romské i neromské veřejnosti. Fakt možná zarážející, ale skutečnosti zůstává, že se u nás tento významný den začal oficiálně a hromadně slavit až po převratu v roce 1989. Do té doby jej znalo jen pár Romů a romistů, kteří věděli, že se v roce 1971 poblíž Londýna konal ustavující sjezd International Romani Union (Mezinárodní romské unie). Také to, že na něm Romové z celého světa (dokonce i nepříliš početná delegace z tehdejší Československé socialistické republiky) přijali za svoji mezinárodní romskou hymnu, romskou vlajku a závazek, že se pokusí o rehabilitaci romského jazyka a označení Rom na oficiální úrovni. Po rozpuštění tehdejšího Svazu Cikánů-Romů se však dalších sjezdů IRU Romové z naší země účastnit nemohli. A tak jen ti ze zemí západoevropských a také ze zemí bývalé Jugoslávie věděli, co se na těchto zasedáních děje. Rok 1989 přinesl změnu. Zpočátku se velmi plíživě,

Foto: Aleš Vlachovský

v posledních letech výrazněji, začíná osmý duben zapisovat jako den význačnější. Vráťím se ale k poznámce, již jsem uvedla v úvodu, a tedy že jsem zaznamenala poněkud jinou dimenzi tohoto svátku v roce letošním. Za prvé oslavy se stále častěji konají i mimo hlavní město – oslavy na brněnském náměstí Svobody, větší či menší akce v městech dalších, dokonce mnohem menších, dávají tušit, že se stále více lidí zajímá o to, proč by právě osmý dubnový den měl znamenat něco víc než kterýkoliv jiný aprílový nebo možná třeba červnový. I proto se mnozí telefonáty do romských organizací a romských médií pídící se po fotkách, informacích, článcích. Další rozměr tohoto svátku představuje fakt, že se o něj začínají zajímat i Neromové. Občanské sdružení Rómea například kontaktovala studentka jedné fakulty z Českých Budějovic. Uspořádala pro své kolegy z akademické půdy den spojený s promítáním dokumentů a filmů s romskou tematikou, výstavu fotografií atd.

Občanským sdružením, které se opakovaně snaží organizovat akce jako diskuse, semináře, koncerty či happeningy většího rozsahu, je Athinganoi sdružující studenty. I když se jim možná dají vytknout drobné organizační chybičky, jichž se dopouštějí, zejména díky nim se v Praze mohou zájemci účastnit mnohých aktivit. Navíc určitě potěší, že se právě mladá generace snaží o pozdvihování sebevědomí svých vrstevníků, o připomínání jistých tradic vlastních Romům. Třetí, výrazně symbolickou hodnotu osmého dubna podtrhla aktivita bývalé poslankyně PS P ČR za Unii svobody Moniky Mihaličkové (dříve Horákové) a právníka Martina Čonky. Prvně jmenovaná přinesla do pražského klubu Roxy, kde probíhal závěrečný koncert, trestní oznámení, které vypracoval právě Martin Čonka. Ostatní se k němu mohli připojit a plnou mocí stvrdit, že je dotýčný právník má zastupovat v kauze

Foto: Vojtěch Jandák

žalující poslední výrok místopředsedy vlády ČR a předsedy KDU-ČSL Jiřího Čunka na adresu Romů („opálení, kteří zapalují ohně na náměstích a dělají binec“). Mezinárodní den Romů se tak stává nejen svátkem kulturních a osvětových aktivit, ale též politických. V čase a prostoru, kde vicepremiér země častuje jednu skupinu obyvatel těmito příklady, to asi nemůže být na škodu.

Autor: Jarmila Balážová

Ptáme se vás:

8. duben, co o něm víte?

Veronika Kmenická
39 let, mateřská dovolená

Vím, že 8. dubna je Mezinárodní den Romů a v ČR se slaví již pár let. Sama jsme měla možnost Mezinárodní den Romů organizovat. Vzpomínám si i na první slova hymny Gelem, gelem. Mimochodem Gelem, gelem je oblíbená píseň mého syna Martina. Co se týká dnu Romů, je dobré, že se některé organizace snaží upozornit na 8. duben semináři, informačními stánky a koncerty, na které se těším nejvíce.

Josef Wünsch
40 let, streetworker

Když se řekne Mezinárodní den Romů, tak se mi okamžitě vybaví romská vlajka a její modrozelené a červené barvy. Svátek se slaví od 70. let a mohu říct, že má z mého hlediska v naší společnosti váhu. Párkrát jsem oslavy Mezinárodního dne Romů zažil a doporučil bych je i ostatním.

Renata Mikulová
37 let, asistentka pedagoga

Musím se přiznat, že na svátky moc nejsem a Mezinárodní den Romů mi nic moc neříká, akorát vím, že svátek se slaví od 70. let a připadá na 8. dubna. Hymnu Gelem, gelem a romskou vlajku znám dobře.

Ladislav Horváth
38 let, asistent pedagoga

Mezinárodní den Romů se mi vryl do paměti hlavně díky svátku mé kamarádky Emy, který připadá stejně jako Mezinárodní den Romů na 8. dubna. Mimo jiného se každý rok ve škole, kde pracuji, připravuje hned několik akcí a děti tento svátek vnímají velice pozitivně.

Josef Lavička
39 let, zámečnick kolejových tratí

Tak teď se mi vybavila romská vlajka, na níž je kolo, což je takový náš symbol. 8. duben je mimochodem den, kdy si můžeme připomenout identitu.

Eliška Smrtová
48 let,
sociální pracovnice

Jan Balog
37 let, předseda
o.s. Palaestra

Hana Gáborová
45 let, terénní
sociální asistentka

Jana Bednářová
30 let,
sociální pracovnice

Populž Londýna se v roce 1971 uskutečnil historicky první světový romský kongres. Především díky iniciativě anglických (Grattan Puxon, Donald Kenrick), francouzských, takzvaných Manuša (Matéo Maximoff), tehdejších jugoslávských (Jarko Jonavović) a dalších Romů a romistů byly oficiálně položeny základy dnešní Mezinárodní romské unie (International Romani Union). Účastníci kongresu, kterých bylo oficiálně 25–30, se usnesli nejen o podobě romské vlajky a romské mezinárodní hymny. V té době delegáti sjezdu oficiálně ustanovili první mezinárodní romskou organizaci IRU (International Romani Union), zpočátku známou pod názvem World Romani Union. Již tehdy přemýšleli nad oficiálním názvoslovím a pojmoslovím, které by nově ustanovenou nejen politickou sílu mělo provázet. Mimo jiné schválili oficiální označení pro příslušníka romské menšiny – Rom namísto do té doby především pejorativně vnímaného označení Cikán.

Ačkoliv se posléze konaly další dva kongresy IRU, 8. duben byl uznán mezinárodním svátkem až mnohem později, v roce 1990 ve Varšavě, kde se konal čtvrtý kongres IRU. 8. duben má připomínat den, kdy se oficiálně zpečetila mezinárodní spolupráce Romů a romské hnutí dostalo mezinárodní a politicko-společenský rozměr. V tento den si mají účastníci oslav každoročně připomenout společný původ, jazyk, kulturu, společné sjednocení a spolupráci a především „rompení“ (přeloženo „romství“ – tedy uchování identity). 8. duben byl později uznán a vyhlášen jako Mezinárodní den Romů a slaví se po celém světě.

V České republice se od 90. let Mezinárodní den Romů stal internacionální záležitostí. Přesto je to jeden z mála svátků, které romská menšina má. Na celém světě si Romové připomínají oslavy 8. dubna jedním společným symbolem.

V roce 2002 vědovilo svátku zapalování svící. V roce 2003 házení květin do řek. Květiny pluly nejen Nílem, Amazonkou a dalšími řekami, ale dokonce také českou Vltavou. V roce 2004 byla v pražských Letenských sadech zasazena mladá lípa, která symbolizuje zapuštění kořenů národnostních menšin. Od tohoto roku se každoročně při příležitosti 8. dubna slavnostně zalévá. Tohoto počínu se většinou zúčastní někteří z politických reprezentantů České republiky, letos to bude ministr zahraničních věcí Karel Schwarzenberg.

Zatím nejsilnější tradici mají oslavy 8. dubna v zemích bývalé Jugoslávie a vůbec na území Balkánu. Je to zapříčiněno nejen početnou romskou menšinou, ale ve srovnání s ČR i tím, že tam má tento svátek delší tradici. V ČR se začalo o svátku Romů hovořit až v druhé polovině 90. let. Největší popularizaci v tom nejpozitivnějším slova smyslu zažil Mezinárodní den Romů v roce 2000, a to především v křesťanských zemích díky tehdejšímu papeži. Papež Jan Pavel II. 8. dubna roku 2000 využil generální audience na vatikánském náměstí Sv. Petra k tomu, aby při příležitosti Mezinárodního dne Romů vyzval věřící k větší úctě vůči Romům.

Romská vlajka

Spolutvůrce vlejky je Dr. W. R. Risch, lingvista a romista z indického Čandigarhu (později tam založil Centrum romských studií). Zemřel 1. prosince 2002.

Romskou vlajku tvoří dva podélné pruhy, dolní zelený symbolizuje sepiťatosť Romů s přírodou a horní modř naopak s nebem. Kolo uprostřed, které oba pruhy překrývá, symbolizuje cestu, poutě, kočování. Symbolika vychází také z staršího indického kola osudu. Původně ho tvořil šestnáct loukotí, jeho jasně červená barva odpovídá první čakře – elementu země.

Romská hymna

Mezinárodní romskou hymnu Gelem, gelem otextoval na tradiční nápěv romský hudebník a politik Jarko Jovanović z Bělehradu, který již dlouhá léta žije v Paříži.

Připravila: Rena Horvátová

Ve Vatikánu se setkají romští kněží a řeholníci

Praha 9. 4. 2007

Romští kněží, jáhnové, řeholníci a řeholnice se sejdou letos ve Vatikánu. Setkání názvem „S Kristem ve službě Romům“, které se uskuteční v září, má podpořit zájem Romů o církevní povolání. Na svých stránkách o tom informovala Česká biskupská konference (ČBK). Podle arcibiskupa Agostina Marchetta, který je sekretářem Papežské rady pro pastorační migraci a uprchlíků, se ve světě službě věřícím v řadách církve věnuje asi stovka Romů a Romek. Většina z nich žije ve východní Evropě. Letošní vatikánské setkání naváže na loňský dokument o duchovní správě Romů. Podle něj je nutné vést romské zájemce ke kněžství či k zasvěcenému životu. Tato směrnice vznikala od roku 1999. Volali po ní církevní hodnostáři a farnosti v Evropě, Americe i Asii. Dokument má šest kapitol. Popisují původ

Foto: Tomáš Bystrý

Romů, jejich vztahy s církví či biblický pohled na kočovníky. Je zde věnována pozornost začlenění romské kultury do procesu evangelizace, lidským právům a podmínkám celkového rozvoje lidské vzdělanosti v křesťanské perspektivě. Podle směrnice je potřeba Romům, kteří jsou nejpočetnější menšinou v Evropě, věnovat zvláštní pozornost. První mezinárodní pouť do Říma podnikli Romové v roce 1965. V roce 1997 se pak tisíce Romů zúčastnily podle ČBK blahoslavení prvního Roma, španělského mučedníka Caferina Jiménezze Mallase.

Romské organizace požadují odstoupení Orgovánové

Košice, 17. 3. 2007

Rada nevládních organizací romských komunit (RMORK) vyslovila nedůvěru vedení Úřadu zplnomocněnkyně vlády SR pro romské komunity a vyzvala Kláru Orgovánovou, aby zvažila další setrvání ve funkci. Média o tom informoval předseda RMORK Ladislav Richter. Při setkání 87 romských nevládních organizací na košíckém sídlišti Luník IX se diskutovalo o potřebách regionů a problémech při získávání financí pro činnost zaměřenou na pomoc slovenským Romům. Organizace upozornily na nedostatečnou informovanost o strukturálních fondech EU. Romští aktivisté ocenili vstřícnost vlády, především pak vicepremiéra Dušana Čaploviče a ministerstva práce. Aktivisté navrhuji vyčlenit z Fondu

Zdroj: www.jasama.hlava.sk

sociálního rozvoje a z Evropského sociálního fondu (ESF) finance, které pomohou vytvářet a implementovat projekty financované z ESF a samotným Romům pomohou podílet se na přípravě a realizaci těchto projektů. Romové rovněž navrhuji, aby ministerstvo práce ve spolupráci s místopředsedou vlády Dušanem Čaplovičem změnilo nastavení čerpání prostředků z ESF tak, aby se mohly realizovat projekty zaměřené na děti, především v oblasti doučování a volnočasových aktivit.

Situace Romů si žádá důslednost

Vídeň, 4. 4. 2007

Beate Winklerová, prozatímní ředitelka FRA (Agentury pro lidská práva), při příležitosti Mezinárodního dne Romů 8. dubna prohlásila: „Je dobře zdokumentovaným faktem, že Romové a travelleři v Evropě čelí diskriminaci a bezpráví. Řešení jejich situace jsou naznačena v akčních plánech a četných strategiích. Co potřebujeme především, jsou přímá zavádění do praxe dotýká se vládními a důsledná uskutečnění opatření, která povedou k vyvrácení hluboce zakořeněných předsudků a negativních stereotypů kolem Romů a travellerů. Přitom potřebujeme více než jen rovné zacházení. Vezměme si za příklad trh práce. Nezaměstnanost Romů v několika státech EU činí 70–90 %.

Zdroj: www.img.radio.cz

Evropské antidiskriminační právo dovoluje pozitivní akce. Zaměstnavatelé by se na Romy mohli zaměřit například při přijímání zaměstnanců nebo nabízení odborné praxe. Potřebujeme více takových opatření, která Romům umožní konkurovat na trhu práce.“ Evropská komise prohlásila rok 2007 za Evropský rok rovných příležitostí. Pro Romy v mnoha evropských zemích stále zůstávají rovné příležitosti vzdáleným snem. Konkrétní zásahy by se měly uplatnit především v desegraci romských dětí ve školách, v rovném přístupu v zaměstnávání. V otázce bydlení by se mělo zamezit násilnému vysídlování Romů. Při příležitosti 21. března, Mezinárodního dne proti rasismu, Beate Winklerová řekla: „Za úspěchem nejvíce prosperujících společností stojí rovné příležitosti všech jejich členů. Je založen na třech „T“: technologii, talentu, toleranci. Poznání rozdílnosti je základní předpoklad pro využití všech talentů ve společnosti. Evropa si nemůže dovolit plynout talenty, pokud chce prosperovat.“

Požadavky Spojených národů v oblasti rasismu v České republice

Spojené národy daly Vládě ČR jasně najevo, že naprosto selhává v základní prevenci rasové diskriminace a že by se země měla k tomuto problému postavit co nejdříve.

Komise Spojených národů pro eliminaci rasové diskriminace (CERD) požaduje od vlády, aby za rok zase informovala o čtyřech hlavních oblastech: přijetí Antidiskriminačního aktu, odškodnění pro oběti nedobrovolné sterilizace, zamezování oddělenému vzdělávání a zřízení „úřadu pro stížnosti v otázkách rasové diskriminace.“

Doporučení „odškodnit neprodleně oběti“ nedobrovolné sterilizace se objevuje i v loňském doporučení Komise Spojených národů pro eliminaci diskriminace žen (CEDAW), které požadovalo „aby se okamžitě uvedla do praxe doporučení ombudsmana/veřejného ochránce práv“. Důležité je, že CERD zdůrazňuje přiznávání škod obětem bez ohledu na datum poškození. Koneckonců, bezpráví, které již nelze odčinit, je stejné, ať již šlo o období před rokem 1991, kdy sterilizace byly prováděny v rámci vládní politiky propagace sterilizace jako kontroly porodnosti, nebo poté, kdy byla tato praxe oficiálně zrušena.

CERD vládě také sdělil, že selhává v řešení případů nepřiměřených vystěhovávání Romů. Zároveň vládu pokáral za neustálé hledání omluv: „Komise vládní straně připomíná, že by neměla brát ustanovení vnitřních zákonů jako ospravedlnění pro nedodržení Konvence [o eliminaci rasové diskriminace].“ Jinými slovy, výkonná složka nemůže brát „obecní samosprávu“ jako důvod, proč neochránila práva nejzranitelnějších osob na vlastním území.

Komise také uvedla, že ČR, „ne zcela přiznává“ existenci odděleného vzdělávání na svém území. Během jednání Výboru v Ženevě jsem užasle poslouchala představitelku Ministerstva školství ČR, která tvrdila, že v českém systému „segregace neexistuje“ a „že svědomí ministerstva je čisté“, a to přes více než 10 let zpráv o tom, že asi 70 % romských dětí je umístěno do zvláštních škol. Fráze o romském nadání „pro zpěv a tanec“ byly ještě horší. Bohužel, takový postoj je zcela běžný a ono vystoupení bylo klasičkou ukázkou toho, jak mnoho vedoucích úředníků nechápe pojmy rasismus a diskriminace a jejich nebezpečí pro demokracii. Cenná jsou i doporučení CERD ohledně koncertů neonacistických skupin. Vyjádření Komise hovoří jasně – vystoupením se má „předcházet, mají být soudně postihována a trestána“. Obvyklý přístup k takovýmto akcím je takový, že jsou povolena a zpětně zkoumána. Ale lidskoprávní konvence a zákony nejsou na světě, jen aby se umožnilo různé druhy nešvarů „kategorizovat“. Volání po „důrazné a účinné koncepci, která by zajistila, že k takovýmto koncertům nebude docházet vůbec“, nemůže již být zřetelnější.

Otázka je, zda vláda dokáže splnit doporučení do roku 2009, kdy bude země jako předsedající EU pod mezinárodním drobnohledem jako nikdy předtím. Bude bezesporu složité řešit lidskoprávní otázky ve vztahu k Bělorusku, Kubě aj., aniž by vláda nejdříve napravila domácí selhání, zejména v otázkách nedobrovolných sterilizací romských žen nebo zpoždění v přijetí Antidiskriminačního aktu. Jak se vyjádřil CERD: čas běží.

Plné znění textů CERD a CEDAW (anglické): <http://www.ohchr.org/english/bodies/cerd/docs/CERD.C.CZE.CO.7.pdf>
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N06/480/60/PDF/N0648060.pdf?OpenElement>

Plné znění ombudsmanova vyjádření v kauze nucených sterilizací (anglické): <http://www.ochrance.cz/en/dokumenty/dokument.php?doc=400>

Gwendolyn Albert je členkou Rady pro lidská práva Vlády ČR, kde zastupuje občanskou společnost, a ředitelkou Women's Initiatives u Peacework Development Fund.

Tento článek se poprvé objevil anglicky v Prague Daily Monitor (www.prague-monitor.com).

Foto: archiv Gwendolyn Albert

So kamen o Jekhetaňarde nacija kaj te kerel e Čechiko republ'ika mujal o rasismos

O Jekhetaňarde naciji (Spojné národy) dine le rajaribneske ČR

(Vláda ČR), zoralo signalos, hoj lakeri prevencija mujal e rasovo diskriminacija nane lachi, the hoj kempel andre ada problemos te kerel feder buti.

E komisija khatar o Jekhetaňarde naciji vaš e eliminacija andre rasovo diskriminacija (CERD) kamel le rajaribnastar pale pal o jekh berš te del o informaciji andro štar anglune sferi: sar ile o Antidiskriminačno aktos, či chudle o džuvlija o love vaš e nalegalno sterilizacija, či phiren andre škola o romane čhavore jekhetaňes le gadžikane čhavorenca, the kamen tiš o hiros pal oda, či has kerdo o amtos vaš o skarži (stížnosti)andro phučibena pal e rasovo diskriminacija.

„Hoj kempel te poťinel le manušenge vaš e nalegalno sterilizacija“ kamelas imar oka berš e Komise Spojených národů pro eliminaci diskriminace žen (CEDAM), savi kamelas, te džal sig andre praksija o lava the o goda, so diňa avri o ombudsmanos/ sa manušengero zaačhado vaš le manušengere čačipena.

But angluno hin, hoj o CERD kamel, kaj te chuden o love the o manuša, so lenge has kerdi e bida imar čirla. Sem e bida, savi has

le manušeske kerdi, ačhel, u oda jekh, či oda has anglo berš 1991, kana le džuvlije kerenas o sterilizaciji, bo o rajariben avka kamelas te kerel e kontorola keci pen ulon čhavore, abo pal o berš 1991, kana aja praksija oficialnones preačhiľa. CERD le rajenge phenda, hoj o rajariben na bajinel mištes pal o Roma, save čhiven avri andal o khera. Tiš phenda, hoj o rajariben ča vakerel, the na kerel lachi buti: „E komisija la serake andro rajariben phenel, hoj lake na kempel te rodel peskero čačipen andro separatne zakoni, ale kempel te likerel e Konvence (pal e eliminacija andre rasovo diskriminacija).“ Avre lavenca, e vikono složka našti lel e „obecní samospráva“ sar peskero čačipen, vaš savo na sajinel le čore manušengere čačipena andre lenger o štatos.

E komisija mekh phenda, hoj e ČR, „tiš na phenel sa“ pal oda, andre save školi phiren o romane čhavore. Sar has o Výboris pro beštipen andre Ženeva, ta ča dikhas, sar e manušni khatar o Ministerstvo školství ČR phenelas, hoj andre ČR „nane segregacija“, the „hoj le miňisterstvos hin andre kada žuži godi“, nič vašoda, hoj imar buter sar deš berš džan o informaciji the o hiri pal oda, hoj vaj 70% romane čhavoren thoven andro špecialne (zvláštní)školi. O fráziji pal o romano talentos pro khexiben the giľaviben, has mekh bibachtaleder. Či kempel, či na, ajsa univerzalno dikhiben hin but manušen, the ala lava klasičkonos si-khade, sar o uradňika pro amti na ačalon o lava rasismus the e diskriminacija, the savi olestar šaj ačhel bibacht andre demokracija.

Lačhes phenda o CERD tiš pal o koncerti, so keren o neonacisticke grupi. E komisija phenel prosto – na kempel ajse koncerti te kerel „kempel len te del kijo sudi, the te del len vaše o tresti.“ Andre ČR hin o koncerti legalne, the palis len e policija rodkerel avri. Ale e konvencija andre manušengere čačipena the o zakoni, nane pre luma ča vaš oda, kaj pes te thoven e bibiacht andre „kategoriji“. Zoraleder hangos imar e komisija našti diňa. Kamel,kaj e ČR te lel „zorali the lachi koncepcija“, u kajse koncerti imar niho na kerela.

Phučiben hin, či e Čechiko republ'ika džanela o goda, so chudľa la komisijatar andro berš 2009 te kerel, bo akor avela e ČR šerali andre EU, the but manuša dikhena, sar oda hin kija amende. Avela igen phares te dikhel pal le manušengere čačipena – phučibena pal e Bjelorusija, Kuba the aver,te o rajariben na kerela žužipen andre peskero štatos, anglunes andre na legalno sterilizacija, so kerde le romane džuvlije, či oda, hoj la ČR mekh nane o Antidiskriminačno aktos.

Sar phenda o CERD: e vrama denašel.

E Gwendolyn Albert hiňi khatar e Rada pro lidská práva Vlády ČR, kaj zaačhel manušengero jekhetaňiben (společnost), the hiňi řjadžitelka Women's Initiatives paš o Peacework Development Fund.

Litvínov na prodej?

**SLEVA!!!
500/0**

Jiří Čunek při návštěvě Janova

Kde hledat největší budoucí romská ghetta v České republice? Přeci tam, kde je největší nezaměstnanost a nejhorší životní úroveň. Není žádným tajemstvím, že se jedná o severní Čechy. Na lokalitu Janov, sídliště v Litvínově, se hrnou nejen uhelné kombajny – hrozba prolomení limitů těžby hnědého uhlí, ale také stovky romských rodin vystěhovaných z jiných měst v České republice. Dnes Romové tvoří šestinu z celkového počtu třiceti tisíc litvínovských občanů.

Trochu nostalgie nikoho nezabije

„Dříve byl Janov samostatnou obcí se sedmi hotýlky,“ vzpomíná Jarmila Staňková, bývalá místostarostka Litvínova, také bývalá učitelka a hlavně patriotka Litvínova. „Litvínovští tam chodili na výlety, procházeli se višňovým sadem, sedali u potůčku.“ Bez romantiky prý nebyl ani malý hřbitůvek. Jenže jednoho dne přijely buldozery a bylo po romantice. Zbyla jen jedna vila Libuše, co odolala lžícím strojům. Následně kolem ní vyrostly paneláky pro vystěhované občany

z obcí, které byly zbořeny kvůli rozpínající se těžbě hnědého uhlí. Za všechny jmenovala paní Jarmila Kopisty, Komořany, Dolní Jiřetín... Nové sídliště bylo koncipováno až na deset tisíc obyvatel. Mělo ubytovat třetinu všech občanů rozrůstajícího se města.

Snad v lidech zůstala nostalgie po krásné přírodě, tedy doufali, že něco z toho bude přeneseno i do sídliště. S tou náladou se tam stěhovala i paní Staňková. „My jsme tam začínali ve škole v roce 1982,“ říká bývalá učitelka. „Tehdy tam bylo čtrnáct set žáků, dnes je jich tam tři nanejvýš čtyři sta.“ Jsou to děti převážně romské.

„Vzniká tam naprosto spontánně cigánské ghetto,“ vzdechne bývalá učitelka, která se snažila dát vzdělání mnoha mladým Romům.

Jenže dnes smutně dodává: „Já jsem jedna z mála, ač jsem byla na radnici, neobstarala jsem si byt ve městě, protože mi to bylo trapné.“

Exkurze k nezaplacení

Druhý den mám slíbenou prohlídku Janova. Vystupujeme s paní Staňkovou u školy, kde učila. Jsou jarní prázdniny, takže klika neodpovídá. „Paní ředitelka se hodně snaží udržovat školu, ale jde to těžko. Neromští rodiče se snaží děti dávat do škol mimo Janov, a to jak do Litvínova, tak do Hamru a i do poměrně vzdáleného Lomu. Paní Staňková je ve školní radě, takže má informace z první ruky: „Paní ředitelka nás upozornila na případy, kdy dokonce romští rodiče nechtějí dávat své děti do školy, s těma cikánama.“

Příjemným jarem se suneme o pár metrů níž. Starší Rom tu brousí rez z plotu: „Pojďte sem,“ zve nás provozovatel, když vidí foťák a zájem o dění ve vile. Spolu se ženou nám předvádí malý „sekáč“ s dětským oblečením a milý zárodek mateřského centra. Plány má velké, chce, aby se tu mohly setkávat a hrát si všechny děti z okolí. Hřiště u školy není totiž běžné přístupné.

Jen pár kroků od vily šedne ruina sedmipodlažního paneláku. Když zcela vybydlený dům používaly sídlištní děti jako hřiště a narkomani jako doupě, nechala radnice přízemí a první patro zazdít. Nad budoucností domu dnes všichni krčí rameny. Možná ho stihne osud demolice podobně jako někdejšího podobného paneláku v Chanově, nebo se najde dobrodruh, který se pokusí dům zachránit. Jeden plán na rekonstrukci už prý existuje. Dům by měl sloužit občanským sdružením a kulturním aktivitám. Jak demolice, tak rekonstrukce si však vyžádají astronomické výdaje.

Na místním korusu potkáváme paní Novákovou. Je zřejmě dobrou známou paní Staňkové, ostatně mladice vezoucí kočárky jsou téměř všechny někdejší žáky – ně paní Staňkové. Nejen o nich se pak dozvídám: „Ve škole to s romskými dětmi šlo dobře až do puberty, pak se vykašlaly na všechno, hlavně na školu.“ Pomalu se suneme sluncem dál. Kromě hlasité hudby z několika oken – ve-

Romské lodžie jsou plné prádla

směs rozbitých – se pozná, že jde převážně o romské obyvatele jen podle lodžii plných prádla. „To bude zas účet za vodu a elektřinu,“ říká si v duchu já, možná podle Romů špindíra.

Bez kultury a bez porady

Ve stínu opření o zábradlí chátrajícího klasického socialistického „kulturáku“ stojí několik chlápků: „Klidně nás foťte, když to nedáte na úřad práce,“ smějí se. Bloudíme atriem, kde kdysi býval vchod do kina, cukrárny a zřejmě i provozoven služeb. Kromě vietnamské zeleniny a prázdných výloh je tu i stanoviště jediného občanského sdružení. Jmenuje se Společné soužití. Cedule hlásá, že jde o poradnu pro nezaměstnané. Dnes ovšem nezaměstnaní i my máme smůlu. Lísteček oznamuje, že je pro nemoc zavřeno. Rozeztřená fronta nezaměstnaných přede dveřmi ale rozhodně nestojí.

Radnice má starosti

Pan místostarosta Martin Klika se vzdává oběda a veze mě na další místní romské lokality, ubytovny města; další ubytovny jsou soukromé. Ze silnice na Most odbočujeme po prašné cestě do houští náletových stromků. Po pár set metrech vjíždíme mezi tři přízemní řadové domky. Vítá nás pracovník městské policie. Zdá se, že dobré vztahy s nájemníky – o umístění v ubytovně rozhoduje litvínovský sociální odbor – má i místostarosta, nedávno to ještě policista. Rodiny obývají byty až o třech pokojích, sociální zařízení je však společné. Dnes se obyvatelé vyhřívají na březnovém sluníčku. Dávám si nabídnuté kafe se skupinou zdejších Romek: „Dcera měla úraz, skoro ji zabili,“ říká krásná snědá dáma, hostitelka. Jak se ukáže, jsme stejného ročníku. Několik zdejších mladých žen vyráží do Litvínova. Kodrcají s kočárky přes divočinu zdejší „rekultivace“. Nejblíže domy jsou prý téměř kilometr vzdálené.

Další zastávkou při prohlídce města je opět městská ubytovna. „Tam bychom být nechtěli,“ zmínili se právě o této ubytovně dopoledne obyvatelé vily Libuše v Janově. Do centra Litvínova je to sice coby dup, ale dojem ghetta podtrhuje plot oddělující obyvatele od další zástavby. Ubytovna připomíná „lágr“. Šest přízemních budov je pro neplatiče vystěhované z jiných částí Litvínova. „Já jsem bydlel v „Efku“,“ světuje se starší muž a já oduším, že jde právě o vybydlený janovský panelák. K ubytování rodin je využíváno pět budov, poslední slouží jako sklad nábytku. V jednom bloku, který je určen pro početnější rodiny, jsou byty velikosti 1+1 a 2+1 s vlastním sociálním zařízením. V ostatních blocích jsou byty o jedné místnosti se společným sociálním zařízením a kuchyní na chodbě. Pan místostarosta mě vede do místní „školy“. V jedné místnosti se dopoledne odehrává předškolní výchova, odpoledne místnost slouží pro školáky.

Dnes, za slunného počasí snad všech asi dvě stě obyvatel tráví odpoledne opět na prostranství mezi domy. S mou ani s místostarostovou přítomností nemají problém. Prý mám přijet na nějakou místní oslavu. Slibuji, že přijedu, a myslím to vážně. A ráda.

Odložená holčička v kojeneckém ústavu

Všechno špatně

Jestliže se na něčem politici, veřejnost (i romská) shodují, je to konstatování, že početné romské komunity se posléze stávají typickými ghettý, odkud není prakticky úniku. Vyrůstá v nich generace mladých lidí, kteří nepropojují peníze s prací, dny ubíjejí u televize, drogami nebo v hernách... často i krádežemi a prostitucí.

Na bydlení v ghettu si už zvykla

A ještě něco

V případě prolomení limitů by těžební jáma byla jen několik set metrů od města Litvínova, respektive právě od Janova. I z druhé strany je nyní lokalita obklíčena uhelnou jámou. Mostecká uhelná tlačí na prolomení limitů a argumentuje nabídkou pracovních míst při rozšíření těžby. Při soukromém průzkumu zájmu o práci v uhelném dole jsem nenašla u Romů žádnou odezvu.

S přílivem Romů do Janova klesá víc a víc cena tamních bytů. Neromští občané houfně lokalitu opouštějí. Společné soužití se stává pouhou chimérou. Při neřešení situace problémů systémově klidně může zůstat na dveřích litvínovského Společného soužití cedulka „zavřeno“ navždy. Romové totiž nebudou mít společníka pro společné soužití.

Cesta do pekla

Vystěhovávaní Romů se stalo jakýmsi národním sportem. Nelze však jednoznačně obvinít radnice z rasismu, jak bývá zvykem.

V posledních měsících je na přetřesu zejména záležitost vsetínských Romů a jejich přestěhování do montovaných kontejnerových domů a opuštěných domů v Jeseníkách. Čunek však nebyl zdaleka první, a dokonce ani poslední, kdo sáhl k tomuto kroku. Soužití romské minority a majority se stává čím dál obtížnější.

Nevládní organizace, která působí v daných lokalitách, se snaží suplovat absenci funkce státu, připravovat děti na vstup do škol či zajistit například mladistvým rekvalifikační kurzy. Podstatnou část energie však plýtvají sepsování projektů. I při úspěšném zabodování a získání alespoň části financí na provoz čekají na slíbené finance řadu měsíců. Důsledkem tohoto procesu je stále větší úpadek romského etnika. Po špatných zkušenostech se získáváním práce většina Romů naprosto rezignovala a spokojila s žitím ze sociálních dávek.

Průvodním jevem je i degenerace romské rodiny. V kojeneckých a dětských ústavech se neocitají zdaleka jen romské děti z tzv. zachytu, tedy děti odebrané na základě rozhodnutí sociálního odboru o špatných hygienických podmínkách, ale i děti odložené. Příkladem může být kojenecký ústav v Mostě, který je krajským zařízením s touto službou. Romské matky, většinou se živící prostitucí, nechávají nechtěné děti již v porodnicích. Takto odložených romských dětí je v mosteckém kojeneckém ústavu většina. Jestliže dříve majoritní společnost něco na Romech obdivovala, byla to právě jejich rodová a rodinná soudržnost.

Případ severu Čech je však naprosto alarmující. Romové se stali zbožím, v lepším případě pak skupinou zneužívanou za účelem zisku. Jestliže bude proces dále pokračovat, stanou se severní Čechy jedním obrovským ghettem.

Modelů sestěhovávaní Romů je několik a viník se hledá především v „rasistickém“ přístupu obce. V případě Litvínova – a zřejmě i dalších mega-ghett – vstupuje do hry další subjekt: realitní kanceláře.

„Možná, že jsme udělali chybu, že jsme prodali domy na Janově,“ říká místostarosta Klika. Ještě před jeho působením se totiž město zbavilo zdejších domů v ceně padesáti tři milionů. Ačkoli se například jednatele firmy Tellmer dušovali, že domy nekoupili se spekulativním úmyslem, jisté je, že právě byty s adresou „jejich“ domů jsou v nabídce nejlevnějších bytů v České republice.

Scénář je prostý. Realitní kancelář nabídne zadluženým Romům v Praze či jiných městech zaplacení dluhů a též krásný byt v Litvínově. Romové, které děsivá nezaměstnanost na severu Čech nezajímá („tam či jinde o práci stejně nezavadíme nebo už jsme o ni ztratili zájem“), rádi nabídku přijmou.

„Radnice, i ty pražské, prodávají domy i s nájemníky,“ konstatuje jistý realitní makléř. Že není problém zbavit se zadluženého bytu a získat pěkné bydlení v Litvínově, potvrdila i makléřka realitní kanceláře AAReality. Přiznávám, že na fingovanou žádost o zprostředkování „výměny“ zadluženého bytu v Praze za litvínovský reagovala následovně:

„V podstatě jsou podmínky následující, pokud si paní vyhlédne nemovitost v Litvínově, musí sepsat rezervační smlouvu a uhradit rezervační poplatek, buď v hotovosti, nebo směnkou. Jde to samozřejmě řešit v kooperaci s naší centrálou v Praze a to tak, že centrála v Praze bude její byt prodávat a z prodejce se pak uhradí cena za byt, který si paní vyhlédla v Litvínově či jinde v Ústeckém kraji. Vše je trochu komplikované, ale to, co není komplikované, to neřeší RK, ale majitelé samostatně, proto jsme samozřejmě od toho, abychom tyto situace uměli řešit.“

Není nutno zdůrazňovat, že po rekonstrukci například pražského bytu získá „realitka“ a vlastník byt závratné ceny.

Místostarosta Martin Klika na návštěvě v ghettu

Objevte svět romské knihy

V předchozích dílech této rubriky jsme se seznámili s pohádkou a románem – tedy prozaickými útvary. Je načase dát prostor poezii, která je (snad pro svou blízkost tradiční písni) u romských autorů velmi oblíbená forma vyjádření. V tomto dílu se vydáme za verši Margity Reiznerové ve sbírce **Suno (Sen)**.

Margita Reiznerová se narodila 5. května 1945 v Malých Bukovcích (okres Bardejov) na Slovensku, pochází z devíti dětí (jejími sourozenci jsou rovněž umělecky nadaní Milena Zemínová, Helena Demeterová a již zemřelý Jan-Láda Rusenko). Po válce se celá rodina přestěhovala do Prahy. Margita Reiznerová pracovala 11 let jako pomocná sestra v nemocnici v pražském Podolí. Psát začala na sklonku 80. let, ve svých 42 letech. Píše povídky, pohádky a básně v romštině, kterou považuje za jazyk, v němž může nejlépe vyjádřit své pocity. V roce

1991 spoluzaložila Sdružení romských autorů, kterému později předsedala. V 90. letech spoluzakládala a řídila nakladatelství Romaňi čhib (Romský jazyk). Rovněž iniciovala vznik romských časopisů Amaro lav (Naše slovo) a Romano gendalos (Romské zrcadlo), v němž působila jako redaktorka. Byla sólistkou romského folklorního souboru Perumos, který zakládal její bratr Jan-Láda Rusenko. V polovině 90. let spolu s rodinou emigrovala do Belgie, kde žije a tvoří dodnes. Je členkou Mezinárodní asociace romských spisovatelů. Publikovala časopisecky (např. povídka Angličanos/Angličan), knižně vydala pohádku Kalí, věnovanou patronce Romů svatě Kalí, které dodnes Romové vzdávají úctu ve francouzském městečku Les Saintes Maries de la Mer. Inspi-

Ono to ve mně dří-malo dost dlouho, ale nevěděla jsem, jak na to, co s tím mám dělat, a pak jsem také nevěděla, jestli se dají psát básně v romštině. Dostala se mi do rukou romská básnička od Terky Fabiánové – první romská slova, která jsem viděla napsaná na papíře. Byla jsem pyšná, že máme Terku Fabiánovou, která dovede tak krásnými slovy vyjádřit přesně to, co cítím i já, co se mi honí hlavou a kvůli čemu kolikrát nemohu usnout.

V noci na mě dotírají otázky – kdo vlastně jsme? A pak se mi třeba ve snu zjeví obraz – a já cítím, že to je odpověď. Romsky píšu proto, aby naše děti svou řeč nezapomínaly, aby si jí vážily a poznaly, jak je hezká.“ (Viz. sborník Kale ruží z roku 1990 a rozhlasový pořad Mileny Hübschmannové z 15. 2. 1989.)

Literatura většiny romských autorů, básně Margity Reiznerové nejsou výjimkou, se vyznačuje snahou apelovat na Romy, aby si udrželi kulturní tradice, snažili se obstát v dnešním světě plném morálních nástrah se ctí a nepřizpůsobovali se majoritnímu způsobu života za každou cenu. U Reiznerové je navíc přítomen silný sociální prvek a vědomí existenciálního ohrožení romského společenství ze strany rasistů a skinheadů, jejichž tlak pocítila na vlastní kůži. Ve smutné básni, kterou citujeme, je patrná skepse, bezradnost ze stavu romské společnosti. Východisko nachází v nejzazším, pro Romy zcela nepřijatelném řešení – než žít v takovém světě, touží raději po smrti, ve které, jak věří, se shledá se světem pravých romských hodnot.

*Chci umřít!
Nechci se dívat,
jak se můj romský národ ztrácí,
zapomínáme romské písně,
zřikáme se své řeči,
odhazujeme, co v nás bylo dobré,
lapáme po špatném,
čím honosí se vznešení darebáci.
Ach Bože, což nás nevykládáš?
Nechci žít, maminko,
chci umřít ve tvém náručí,
protože ty jsi ještě Romka.
Te merel kamav!
Na kamav te dikhel,
sar miro romano narodos našol,
amare romane giľa, lava bisteras,
amaro lacho čhid'am,
o nalačno nalače bare dženendar ilam.
Mro gulo Del, na sasťareha amen?
Na kamav te merel pre tire vasta, daje,
bo tu sal mek Romni.*

Sbírku vydalo v roce 2000 sdružení Společná budoucnost ve spolupráci s nakladatelství Triáda. Z romštiny přeložila Milena Hübschmannová.

Kresba: Magdalena Konečná

rativním zdrojem Reiznerové je přítomnost, ale právě i mytologie s kořeny ve starověké Indii a neprobádaná historie Romů.

Na počátky své tvorby, tedy i na vznik básní, které se objevily ve sbírce poezie Suno/Sen, vzpomíná takto: „Nemohla jsem spát, hlavou se mi honila slova, jako kdyby mi ta slova někdo napovídal. A furt mě nutil ‚jdi a zapiš to‘, musela jsem v půlnoci vstát a zapsat je. Ráno jsem se pak divila, kde se to vzalo.

Táta je můj hnací motor

Mladík Jan Banda s míčem snad i spí. A také je velice talentovaný a šikovný fotbalista. Krom toho ale jako téměř většina romské mládeže poslouchá romskou muziku a RnB.

Chodí do osmé třídy základní školy Mendíků v Praze v Nuslích. Prospěch ve škole má spíše nadprůměrný, a proto by si jeho otec přál, aby Jan pokračoval ve studiu na střední škole, například v právní oblasti. Mladý fotbalista by spíše chtěl být kadeřníkem, protože mu připadá snadnější se vyučit než studovat práva. Myslí si také, že by měl více času na fotbal a mohl by si poté splnit své fotbalové sny.

Jan letos v únoru oslavil čtrnácté narozeniny, a má tedy ještě mnohé před sebou, ale zároveň už i za sebou. Fotbal hraje od čtyř let, tehdy začal hrát v týmu TJ Baník, ve kterém mimo jiné také hrál nynější fotbalista FK Siatu Most Jiří Novotný. V FJ Baník byl tehdy trenérem Janův otec Antonín Banda, takže měl Honza vždy za sebou hnací motor, který ho doslova hnál s míčem kupředu.

Kvůli neblahému osudu se v roce 2000 Janovi rodiče rozvedli. Tehdy bylo Honzovi osm let a musel odjet společně s matkou do Teplic. Toto město se stalo jeho novým domovem. Pro tehdy ještě malého Honzika to byl zlomový okamžik v jeho životě, a to i ve fotbale. Začal hrát i v Teplicích, ale jak sám říká, jeho kvalita šla hluboce ke dnu. Tamější tréninky a způsob hraní mu evidentně nesvědčily, fotbal ho přestal bavit, a proto jeho kvality klesly.

Zajímavou odpověď jsem od Honzy dostal na otázku, jestli se už někdy setkal s rasismem. V Teplicích se prý k němu chovali dosti opovržlivě překvapivě Romové, a to proto, že je Honza napůl Čech a napůl Rom po otci. Jedním z důvodů také mohlo být, že Honza má slušné vystupování, a to některým zřejmě vadilo. Ze strany Neromů se, až nějaké vtipky, s rasismem nesetkal. Ve škole i na hřišti je pro všechny rovnocenný kolega a také dobrý kamarád.

V současnosti je Honza je zpátky u svého otce, v Praze, a má z toho radost. Říká: „Táta je na mě sice někdy přísný, ale já vím, že to se mnou myslí dobře, a vím, že se mi to všechno vrátí. Jsem rád, že jsem u něj.“ Samozřejmě lituje času, který strávil

školou i na hřišti je pro všechny rovnocenný kolega a také dobrý kamarád. V současnosti je Honza je zpátky u svého otce, v Praze, a má z toho radost. Říká: „Táta je na mě sice někdy přísný, ale já vím, že to se mnou myslí dobře, a vím, že se mi to všechno vrátí. Jsem rád, že jsem u něj.“ Samozřejmě lituje času, který strávil

školou i na hřišti je pro všechny rovnocenný kolega a také dobrý kamarád. V současnosti je Honza je zpátky u svého otce, v Praze, a má z toho radost. Říká: „Táta je na mě sice někdy přísný, ale já vím, že to se mnou myslí dobře, a vím, že se mi to všechno vrátí. Jsem rád, že jsem u něj.“ Samozřejmě lituje času, který strávil

školou i na hřišti je pro všechny rovnocenný kolega a také dobrý kamarád. V současnosti je Honza je zpátky u svého otce, v Praze, a má z toho radost. Říká: „Táta je na mě sice někdy přísný, ale já vím, že to se mnou myslí dobře, a vím, že se mi to všechno vrátí. Jsem rád, že jsem u něj.“ Samozřejmě lituje času, který strávil

Společně s tátou Antonínem Bandou

v Teplicích. Je přesvědčen, že kdyby v Praze zůstal, mohl být ve fotbale už zas o něco dál. Do hlavního města se vrátil teprve před pár lety a společně s otcem začali usilovat o dobrý návrat k fotbalu. Honza začal hrát za tým FC Bohemians, ale v „Bohemce“ vydržel jen krátce, protože tam pociťoval velkou konkurenci. Na jeden oddíl totiž připadalo pětadvacet hráčů, zatímco na hřišti je jich třeba jen jedenáct.

Nyní Honza čeká na „registračku“ od klubu FC Slavia Praha a doufá, že tam bude moci jako starší žák a útočník ukázat své fotbalové schopnosti. Honza říká: „Můj sen je dostat se do reprezentace a hrát první ligu. Víím, že Slavia Praha patří mezi nejlepší týmy v Praze, tak doufám, že nikoho nezklamou.“ Honzův obdiv patří českým reprezentačním hráčům Milanu Barošovi a Tomáši Rosickému a je pro něj velká motivace vidět je v televizi hrát kopanou.

Největší zásluhu na jeho fotbalových schopnostech a dovednostech má však jeho otec Antonín, který ho nyní vychovává zcela sám. Z Antonínových slov a očí je cítit obrovská snaha a vůle udělat z Jana fotbalistu, ale zároveň i pořádného chlapa.

Honzův otec se možná leckomu zdá přísný, ale jak sám říká, nechce, aby jeho syn skončil jako narkoman. Hodlá Honzovi naložit tolik, kolik jen unese. Nechce, aby byl Jan jenom průměrný, ale touží po tom, aby byl lepší a možná nejlepší. Syna podporuje ve fotbale už od dětství. Kupuje mu potřebnou výbavu, kopačky, chrániče, balony. Dává mu najevo, že to vše dělá Honza především pro sebe. Pokud by tréninky a přístup k fotbalu šidil, bude šidit sám sebe.

S výchovou přicházejí samozřejmě také starosti, ale Antonín optimisticky říká: „Když výchovu zvládají ženy, proč by to neměl zvládnout muž? Některé ženy mají i dvě tři děti a musejí to zvládat, já mám jen jedno, tak je to hračka.“ Samozřejmě si je vědom toho, že mu matku nenahradí, ale snaží se dělat vše proto, aby byli oba šťastni. Jana vede správně k disciplíně a pili. V srdci doufá, že mu za to vše jednou Honza poděkuje.

Honza i jeho otec na mě působili jako velice milí lidé s velkými sny a ambicemi. Popřejme jim tedy do budoucna jen samé dobré výsledky nejen ve fotbale, ale hlavně v životě.

Reakce Petra Uhla na článek uveřejněný v RV 03

Charta 77 a Romové

Tato strana patří tradičně tématům navrženým a zpracovaným našim mladým kolegou Tomášem Bystrým. V rubrice „Našima očima“ seznamuje čtenáře měsíčníku Romano vodič s názory dnešních „náctiletých“. V minulém čísle se věnoval tématu Charty 77 – samozřejmě u příležitosti vzniku tohoto významného dokumentu. A právě Charta 77 přinesla odezvu. Ozval se nám Petr Uhl, bývalý zmocněnec pro lidská práva a disident. Jeho příspěvek uvádíme na této straně.

Potěšilo mě, že březnové číslo Romano vodič se věnovalo i Chartě 77 a připomnělo její dokument Postavení Cikánů-Romů v ČSSR z prosince 1978. Vytvářeli ho odborníci, například kurátoři, kteří s Romy pracovali (jeden z nich se dokonce naučil romsky!), ne jen chartisté.

Řešení romské otázky, napsali jsme, nevidíme v prosté integraci romského obyvatelstva do společnosti a ve vytváření podmínek pro tuto integraci. O tom, zda mají Romové splýnout s většinovým obyvatelstvem, přijmout beze zbytku jeho civilizační hodnoty a ztratit svou etnickou entitu, mohou totiž rozhodnout jen oni sami. Jen oni sami mohou rozhodnout i o stupni této integrace, pokud ji přijmou. Tomuto rozhodování je vystaveno romské obyvatelstvo stále, a vlastně každý

Rom po celý život, a je na většinovém obyvatelstvu a orgánech státní moci, aby vytvořily důstojné podmínky pro toto rozhodování a aby přispěly k atmosféře vzájemného pochopení.

Tato slova jsem si připomněl při četbě rozhovoru, který jste nad dokumentem Charty 77 vedli se socioložkou Jiřinou Šiklovou o školství pro romské děti. Z dokumentu Charty vytrhl váš redaktor výraz „romské školy“, a pochopil je spolu s Jiřinou Šiklovou jako školy s romským vyučovacím jazykem. Ale my jsme tenkrát nevolali po škole segregované, tedy škole, kde se vyučuje romsky. Ostatně romština se jako jazyk, díky práci Mileny Hübschmannové, která na tom pracovala po celý svůj dospělý život, teprve ve spisovné formě ustalovala, moderní slovník a gramatika vznikly až v 80. a 90. letech.

V dokumentu Charty 77 kritizujeme zvláštní školy

– a to do nich tenkrát chodila menšina romských dětí. Naopak chválíme speciální vyrovnávací třídy v „základkách“, kde romské děti doháněly češtinu. Hlavní kritiku jsme zaměřili na to, že romské děti se neučily romské kultuře, tradicím, historii. A to jsme ještě nevěděli, že nejhorší vliv na vztah Romů a většiny má to, že většinové děti se neučí nic o Romech, o jejich minulosti a kultuře.

Představy Jiřiny Šiklové nevybočují z obvyklé, dobře míněné snahy o integraci, která je, obávám se, chápána jako splýnutí, asimilace. Hlavně, podle ní, aby se romské děti naučily česky. Podle mne je to nutné, ale nestačí to.

I když ani v roce 1979 nebylo odnárodňování, tedy po česku řečeno natírání Romů na bílo, právně možné, přece jen zákaz nucení k asimilaci, tedy úplnému „počeštění se“, přinesla až doba po roce 1989, zejména Listina základních práv a svobod, kterou přijalo v roce 1991 Federální shromáždění. Tehdy jsme definitivně odvrhli pohodlný francouzský „republikánský“ model, kde jsou si všichni rovni před zákonem, ale nikdo nemá nárok na podporu skupinových práv – etnických,

náboženských či jiných. Menšiny tam neexistují, tedy „jako“ neexistují, aspoň ne podle zákonů. V ústavním pořádku ČSFR a pak obou jeho nástupnických států se potvrdila a ještě posílila zásada, že národním menšinám jsou přiznána i skupinová práva.

Jako vládní zmocněnec pro lidská a menšinová práva jsem pak navštívil desítky menšinových škol – v Německu, Rakousku, Maďarsku, Itálii i u nás.

Nebojme se dvojazyčnosti, všichni lidé jsou jí na úrovni svého vzdělání schopni, když se začne od dětství. Polské školy na Těšínsku jsou čistě polské, Poláci jsou tam konzervativní, nechtějí smíšené školy, bojí se češtiny, ačkoliv by to byl lék na stálý úbytek polských žáků. Pokusme se o postupné zavádění romštiny v některých třídách základní školy, zprvu jako předmětu, později částečně i vyučovacím.

Romské Gándhiho gymnázium v Pécsi má jako vyučovacím jazyk maďarštinu, ale všichni žáci se povinně jako předmětům učí i olašsky a baésky. Jazyk Baésů, nejbědnějších Romů, a je jich v Maďarsku jen asi 10 procent všech Romů, je archaický jazyk, doklad dávné kultury. Proto má smysl učit se mu. Stávám se staromilským? Ne, mám jen školu Mileny Hübschmannové, výrazně jsem proti představě, že romský problém je jen sociální. Vystupuju už léta proti asimilaci, i když bránit jí nemohu, pokud se k ní lidé rozhodnou či o ni usilují. A fandím všem snahám rozšířit náš menšinový model, rozšířený v Evropě na východ od Rýna a na sever a východ od Alp, i do Francie, Turecka, Itálie a jinam do zemí EU.

S tím odnímáním dětí do ústavů je to také trochu jinak, než naznačil váš rozhovor s Jiřinou Šiklovou. Neschopnost rodičů děti vychovávat, tedy neschopnost z gádžovského hlediska, a jejich nezáměr o školní vzdělání dětí jsou historicky a kulturně podmíněny. Rasismus není jenom odpor k lidem jiné barvy kůže, je to především neuznání kulturní jinakosti, dokonce nevědomost, že by se uznávat měla. Kromě toho je to také zanedbávání sociální pomoci, nedostatečná podpora původní kultury. A toho jsou romské děti obětí snad všechny.

Češi si dokazují, že nejsou rasisti, protože přece chtějí mít Romy bílé, když ne barvou kůže, tak aspoň zvyky, stylem života, myšlením. Romům držím palce, aby se tak úplně přebarvit na bílo nedali.

(Autor byl v letech 1998–2001 vládním zmocněncem pro lidská a menšinová práva; nyní je komentátorem deníku Právo.)

Celé rozšířené vyjádření Petra Uhla najdete na www.romea.cz

Foto: Vojtěch Jandák

Jenom talent nestačí

Jméno Adam Klempár před týdnem nikdo neznal. Ovšem jsem si jistá, že po přečtení této stránky to jméno již nikdy nezapomenete, stejně jako já. Je to mladý Rom, který se ke svému původu velmi hrdě hlásí a před několika týdny vyhrál jednu z nejprestižnějších komerčních tanečních newstylových soutěží v republice. Stal se Tanečníkem roku. Již při prvním setkání s tímto talentovaným mladým člověkem na vás číší jeho ryzost a naprostá otevřenost, ale také to, že jeho slova neplynou jen tak. Tento talentovaný člověk totiž ví naprosto přesně, co od života očekává.

Je mu osmnáct let a před dvěma lety se mu domovem stala malá vesnička za Olomoucí Skrběň. Pochází z početné rodiny, má čtyři sourozence a dvě neteře, všichni společně s maminkou bydlí ve velkém rodinném domě. „Jsme klasická romská rodina, která žije společně a všechno dělá společně. Jeden bez druhého neuděláme vůbec nic. Stoprocentně držíme při sobě,“ říká Adam. V současné době studuje na Středním odborném učilišti v Olomouci, obor tesař. Tancovat začal v jedenácti letech a do patnácti vedl taneční skupinu Anubis, se kterou tancoval převážně break. Breaková minulost dala Adamovi velmi dobrou přípravu pro jeho budoucí kariéru. Po rozpadu kapely chvíli přemýšlel o tom, jak pokračovat dále. V té době již v Olomouci působila taneční formace Alyaschka crew, která se věnovala spíše freestylu. Adama velmi lákalo zkusit něco naprosto jiného, než dělal do té doby.

„Pamatuji si, že nám přišel email Ahoj já jsem Adam můžu k vám chodit? A my jsme mu odpověděli že ano,“ vzpomíná líder Alyaschka crew Ladislav Kabát. Přišel spolu se svým bratrem a stali se členy AC. Adamův bratr ale příliš dlouho u tancování nevydržel, pro Adama se však tanec stal tím nejdůležitějším v životě. „Pozitivní přístup lídrů, ale i tanečníků mi velmi pomohl. Od té doby jsem věděl, že můžu dokázat víc. Talent na tancování má každý v sobě,“ říká Adam, „a nezáleží na tom, jestli jste Rom, Vietnamec, nebo černoch. Ale jenom talent nestačí, a co si budeme vykládat, my Romové jsme strašně líní. Takže většina těch hodně talentovaných ‚Romáků‘ místo toho, aby šli do tělocvičny a dřeli na sobě, bude raději sedět na ulici a chovat se jako největší masterfi. To já nechci.“ Jeho trenér, líder AC a učitel v jedné osobě, je pro něj velmi důležitý. Velmi skromný a nenápadný člověk se pro Adama stal součástí života. Jak sám Adam říká, cítí k němu respekt, poslouchá ho na slovo a ví, že se od něj nikdy nedočká podrazu. „Je to můj druhý otec. On mě také chrání, aby na mě neudělal někdo nějaký podraz, abych se nedostal do průšvihů, a já ho za to respektuji a velmi obdivuji.“ Neoddělitelnou součástí tancování jsou také peníze. Adam patří mezi ty, kteří si vydělávají na svůj životní cíl vlastními silami. Rodina sice pomáhá v rámci možností, ale Adam pravidelně chodí na brigády a část peněz si vydělává i za vystoupení a za taneční hodiny pro ostatní skupiny. Pokud se ovšem stane, že finanční zdroje dojdou a je třeba odjet na soutěž či vystoupení, je zde právě Ladislav Kabát a ostatní členové vedení AC, kteří vždy sáhnou do vlastní kapsy a vyřeší to. „Máme dohodu s fitcentrem a za každou odučenou hodinu pro ně nám poskytují prostory pro naše žáky zdarma. To je pro talenty, jako je Adam, velmi důležité.“ Je opravdu znát, že tyto lidé to skutečně považují spíše za poslání než za práci. Adam tvrdí že není důležité vyhrávat na soutěžích, i když přiznal, že je to příjemné a že každý tanečník ve skrytu duše doufá, že to bude on, kdo bude stát na stupínku nejvyšším. Důležitější pro něj je však být v centru dění. Zúčastňovat se soutěží pro inspiraci, pro to, aby viděl konkurenci, chodit na workshopy a prezentovat celou skupinu Alyaschka crew.

První undergroundovou soutěž Adam absolvoval před dvěma lety. „Byl jsem teprve týden v AC a oni mi jednoduše řekli, že si to mám zkusit. Tancoval jsem naprosto příšerně a věděl jsem, že jim dělám vlastně ostudu, ale oni nás neuvěřitelně podrželi a říkali mi ‚ne, nebyli jste tak hrozný, bylo to dobrý‘ a to mě i mého kamaráda neuvěřitelně podrželo a povzbudilo.“ Od té doby užel veliký kus cesty. Za necelé dva roky se totiž stal Tanečníkem roku, což je jedno z nejprestižnějších komerčních ocenění. Adam se tak stal prvním Romem, který podobné ocenění získal. Není to však jediné ocenění, které získal, je také mistrem české republiky v break dance za rok 2005, dále získal páté místo ve finále v soul dance, vítězství v soutěži Dance dayle a v další taneční soutěži v Šumperku, nazvané podle města, kde se koná. Adam si nejvíce váží všech svých úspěchů, které získal na soutěžích tzv. undergroundových battlů.

Foto: Marie Benešová

Foto: Tomáš Durnák

Krom toho že Adam tancuje a má svého trenéra, také učí sám skupinu Touha po tanci. Moc mu nezáleží na tom, kolika soutěžemi prošel, důležité je, že ho každá soutěž něčím posílí. Tento mladý člověk chodí do školy, každý den má tréninky, vymýšlí si vlastní choreografii a navíc chodí na brigády u učí jiné taneční skupiny. Při všech svých aktivitách si Adam našel čas i na přítelkyni. „Když člověk chce, dá se toho naložit na záda hodně a zvládnout to, ale musí člověk chtít.“ A jaké má mladý a cílevědomý muž sny do budoucna? Pokud předpokládáte, že peníze, úspěch a slávu, jste na omylu. „Nejvíce bych si přál, aby naše taneční scéna měla stejný respekt, jako mají například Francouzi nebo Američané. Přál bych si, aby když sem přijedou, byli z našich dovedností co nejvíce v úžasu a aby naši mladí tanečníci nemuseli hledat inspiraci v zahraničí, ale měli ji tady u nás doma.“ Tato odpověď mě překvapila, ale je pochopitelná, protože Adama nejvíce ovlivňují lidé, pro které majetek, ani jejich vlastní úspěch nejsou na prvním místě. Nepřipomíná vám to tak trochu pohádku o tom, jak malý chudý kluk ke štěstí přišel? Mně ano a těší mě to o to víc, že to není pohádka, ale skutečnost.

Nezkrotné cvrlikání Fanfare Ciocarlia

Skupina Fanfare Ciocarlia, jejíž hudební kořeny sahají na Balkán, patří k vlně dechových romských kapel, které v posledních letech doslova okouzly Evropu. A možná také svět, vždyť jejich břeškná energie je stylem sama o sobě. Kapela, která pochází z Rumunska, už natočila vlastní verze modelových témat populární hudby včetně melodie provázející film o Jamesi Bondovi nebo klasický rockový song Born To Be Wild, jenž se v jejich podání objevil také na soundtracku k filmu Borat.

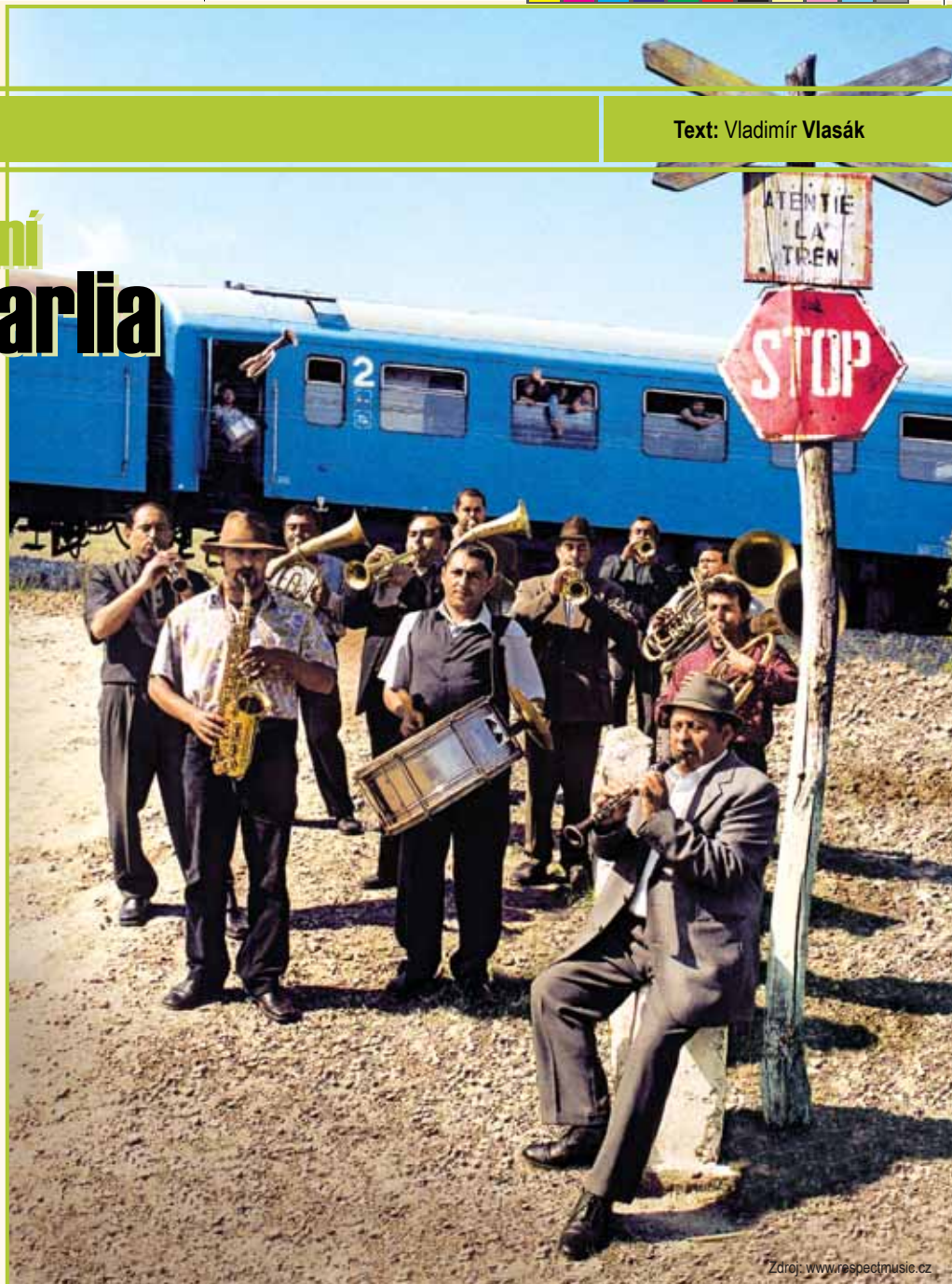
Fanfare Ciocarlia, kteří mají na kontě pět alb a jedno DVD, koncertovali několikrát v České republice. Domácí publikum, které se zajímá o rychlou dechovku, jež by ve svých tempech zahanbila nejednoho rockera, je s touto početnou kapelou poměrně dobře obeznámeno stejně jako s muzikou dalších kapel včetně Taraf de Haidouks.

Nedávno Fanfare Ciocarlia vydali desku Queens And Kings (Asphalt Tango Records), která obrovskou energii této sestavy spojuje s velkou hudební rozmanitostí. „Může“ za to do značné míry balkánský kotel národů, jež mezi sebou sice válčí, ale v muzice se jejich zvuky slučují. A Fanfare Ciocarlia odrážejí balkánskou tradici. Válečné výpravy osmanských Turků do Evropy i jejich dočasné panství na Balkáně zanechalo své stopy v podobě orientální hudby. Nejprve to byly vojenské kapely, „vyzbrojené“ mimo jiné ostré znějícími píšťalami zurnami, které v pozdějších letech nahradily evropské dechové nástroje, ovšem hudba se při té modernizaci nezměnila a splynula s muzikou balkánských národů. A tak vznikly srbské, makedonské nebo rumunské taneční kapely, v nichž hráli a hrají podstatnou roli Romové.

Právě v kontaktu s romskou muzikou vznikl zajímavý koktejl ohnivé energie, rytmu a melodičnosti. Srovnáme-li Fanfare Ciocarlia s českými nebo německými dechovkami, pak společně mají snad dechové nástroje. Ostatně na albu Queens And Kings kapela Fanfare Ciocarlia hraje se třemi trumpetami, klarinetem, alt saxofonem či dvěma tubami, podporována řádnou rytmikou. Rychlé, chrlené tóny dechových nástrojů dokážou obsáhnout všechny emoce; to už mají Fanfare Ciocarlia ověřené ve skladbách, které jsou vlastně hořce radostnou oslavou života. A romské hudby, přetavené i do témat svatebních i pohřebních písní. Ostatně deska Queens And Kings je věnována loanu Ivanceanovi, klarinetistovi skupiny, který zemřel v říjnu 2006.

Kapela si pozvala hosty, jejichž počet převýšil jedenáctičlennou sestavu a kteří „přisolili“ hudbu kytarami. Na rozdíl od předchozích desek tak dostala muzika v určitých skladbách více flamenkovou příchuť a přiblížila se k hájemství králů Gipsy Kings. Fanfare Ciocarlia, kteří pocházejí z rumunské vesnice Zece Prajini

neboli Deset polí, se po vzoru této nejznámější romské kapely nechali ovlivnit dalšími hudebními styly včetně rocku, jak bylo uvedeno na příkladu písně Born To Be Wild, která se ve svérázném dechovkovém zpracování dostala i na tuto desku. Stojí za upozornění, že zájem Fanfare Ciocarlia se dotýká i jazzu nebo popu, což se projevilo na jejich předposlední desce Gili Garabdi (Asphalt Tango Records, 2005).

Zdroj: www.respectmusic.cz

Fanfare Ciocarlia si vlastně mohou vyzkoušet všechno, natolik je jejich břeškně neklidný, svižný styl zajímavý a všeobjímající. Stejně jako jejich fantazie.

Zdroj: www.beskit.de

Vždyť Fanfare je francouzské slovo, označující dechovku a Ciocarlia, to je prý v rumunštině skřivánek a zároveň výraz pro lidovou hudbu či charakteristickou melodii. Energické cvrlikání téhle kapely je velkým zážitkem na deskách i na koncertech.

Ohlédnutí za tvorbou Tery Fabiánové

„Stýskalo se mi po dětech. Hledal jsem je, když ještě svítilo slunce, hledal jsem je, když začalo opadávat listí, hledal jsem je, když už na zemi ležely sněhy, a pořád jsem je nemohl najít. Opustily mě síly, a tak jsem zůstal u popelnice unavený, hladový, smutný,“ zní slova postavy psa zvaného Tulák v jedné z pohádek Tery Fabiánové. Stejný smutek nad ztrátou cítí nyní řada lidí, kteří se byt' jen lehkým dotykem seznámili s nezapomenutelnou tvorbou této jedinečné romské spisovatelky.

Dejme nyní místo zbytečných slov prostor samotné autorce a alespoň výběrem úryvků z díla se znovu nechme unést krásou jejího literárního světa.

E bacht ke mande avel – Štěstí přichází ke mně

*E bacht ke mande avel – Štěstí přichází ke mně
ča perdal le čhavorengere vaslora. – jen skrze ručičky
mých dětí.*

*O čoripen ke mande khere – V domě je samá bida
so man užarel? – co víc mě čeká?*

*Diňom le Devleske, so leskero hin. – Dala jsem Bohu,
co mu patří.*

*Mek kamav le bengeske vareso? – Dlužím snad ještě
něco ďáblu?*

*Upral mro šero o chmari denašen. – Vysoko nad mou hlavou běží oblaka
me ke phuv kijaphandlí som – a já jsem připnutá k zemi
sar bango kašt... – jako křivý strom...*

Tho bango kašt del učaj. – I křivý strom dává stín.

Phosaďi luludí – Bodlák / Romano džaniben, č. 3/2000

*Korkori som – Jsem sama
sar phosaďi luludí paš o drom – jak bodlák u cesty,
andro lalípen andrephandlí. – do němoty uzavřená.
Ca adadives man hin, – Mám jenom dnešek,
tajsa man imar nane, – zítřek nemám.
sar korkoruno kašt, – Jsem osamělý strom,
so pal leste e balvaj
čingerďa o praťa, – z něhož vítr serval listí
tradňa len, ko džanel kaj. – a rozehnal je, kdo ví kam.
Imar čírla na dikhav
pro čerčeňa, – Už dávno se nedívám na hvězdy,
dur ačhile mandar, – přiliš se vzdálily,
mire terňipnaskere pheňa, – sestřičky mého mládí –
o kham na dikhav, – a slunce nevidím
bo na mukel les perdal
mire apsengero brišind. – pro děšť slzí.
Saj ačhílal paš ma, – Mohl jsi u mě zůstat,
sem the o bango kašt del učaj. – vždyť i křivý strom dává stín.
Te jekhvar aveha pal ma – Až jednou za mnou přijdeš
u phučeha, kaskero oda muj? – a zeptáš se, čím je ten obličej?
Mi tuke phenel tro jilo, – Ať ti řekne tvé srdce,
hoj oda o muj miro, – že je to obličej můj
mire dživipnaskere dromenca – překřížovaný cestami
činado. – mého života.*

Můj život / Romano džaniben, č. 3/2000

(úryvky z životopisného vyprávění, pozn. red.)

*Když jsem přišla poprvé do továrny, přidělili mi skříňku na šaty.
Uviděla jsem ostatní ženské a začaly hledat klíče. „Nač si chceš
zamykat tu skříňku?“ povídám (v naší řeči říkáme každému „ty“).
„Heleďte, paní, vy jste...“ „Cikánka, chceš říct, vid? A myslíš si, že
Cikáni kradou!“ „Heleďte, paní, já vás neznám. Ale víte, co se říká
o Cikánech!“ „Tak si pamatuj! Já nikdy nikomu nic neukradla – ani moje
máma, ani můj táta, ani můj dědeček, ani pradědeček, ani prapradě-
ček!“ Skočila jsem a vyházela jsem jim šaty ze všech skříňek, co tam byly,
na stole ležela křída – popadla jsem tu křídu a kolem všech skříňek jsem
udělala kruh. Povídám: „Tohle všechno bude moje a vy si ty svoje hadry
dávajte, kam chcete!“ Taková jsem já byla dračice!*

Tera Fabiánová

Pak mě jeden člověk přemluvil, abych si udělala kurs na jeřábnici. Volšík se jmenoval. Měl dobré srdce a byl rozumný. „Poslyšte,“ povídá, „do očí vám říkají paní Fabiánová a za zády neřeknou jinak než ta Cikánka. Divají se na vás shora. Když budete řídit jeřáb, budete se shora dívat vy na ně.“ A tak jsem si udělala kurs – a na jeřábu jsem pracovala pětatřicet let. Pak už jsem se koukala shora a shora vypadali všichni jako malí človičkové.

Tulák / Čavargoš – Tera Fabiánová – Milena Hübschmannová, 1991

Šli jsme dlouho. Štěstí, že bylo léto. Spali jsme v lese a já ji v noci hřál. Došli jsme k romské osadě. Stará gádži se polekala: „Kams mě to zaved? Vždyť jsou to Cikáni! Okradou mě! Zabijou mě!“ Neznala Romy, věřila tomu, co o nich povídají hloupí gádžové. „To není pravda!“ povídám a táhnu ji dál. Děti nám utíkají naproti: „Tuláku, ty už si s námi vůbec nehraješ, kde se pořád touláš?“ A už tu jsou ženské, zvědavé, koho to vedu. Stará gádži se mě křečovitě drží za chlupy. „Kdo to je?“ „Odkud jste, ženská?“ „Máte muže? Máte děti?“ „Nemáte hlad? Pojďte dál, pojďte se najíst!“ Zvou ji dovnitř, jedna jí nalévá polívku, druhá nese halušky a naše bába, co se mnou vytírala podlahu, nese bílou kávu.

Jen jedno mi dovolte říci na závěr. Každý odchod tak jedinečných osob druhu Tery Fabiánové ve mně vyvolá strach z toho, že už nikdy nic nebude takové jako předtím. U romské literatury se bojím o to víc. Je mladá a křehká, i když stojí na pevných pilířích ztělesňovaných několika silnými autory. Každá ztráta pak zákonitě musí ohrozit rovnováhu romské literatury jako celku. Věřím ale, že už v tuto chvíli se rodí další talentovaní umělci, jež třebaš i nepřehlédnutelná Tera Fabiánová inspiruje k neméně fascinující literární tvorbě.

Výtah z bibliografie: Periodika:

- Fabiánová, T.: Zadáno pro Teru. In: Románo řil 1/2/3/1970.
Fabiánová, T.: Zadáno pro Teru. In: Románo řil 2/1972.
Fabiánová, T.: Eržika. In: Loli phabaj 1, s. 20-31. Viz též: Lačo lav 10/90.
Fabiánová, T.: Ajsi som phuri / Jsem stará. In: Lačo lav 10/90.
Fabiánová, T.: Ko som? / Kdo jsem? In: Amaro lav 4/91, s. 6. Viz též: Romano džaniben 1-2/1995.
Fabiánová, T.: Bodlák. In: Romano kurko 15-16/1992.
Fabiánová, T.: Av manca, čhajori / Pojď se mnou, má milá. In: Amaro lav 1/93, s. 7. Viz též: Kereka 5/2001.
Fabiánová, T.: Avka sar o dívesa džan... / Tak jak dny jdou. In: Romano gendalos 9/1993, nečisl.
Fabiánová, T.: E bacht / Štěstí. In: Romano gendalos 10/1993, nečisl.
Fabiánová, T.: Sar phiravas andre škola / Jak jsem chodila do školy. In: Romano kurko 16, 17, 19, 20, 21/93. Viz též: Kereka 1-4, 7-8, 11/1998 (český překlad), Romano hantos 19, 20, 22, 24/2003 (český překlad).
Fabiánová, T.: – Milena Hübschmannová: Čavargoš / Tulák. In: Romano kurko 13/94, s. 6. Viz též: Gendalos 6-7/1995, Kereka 2-12/1999, Romano vodi 1-2/2007.
Fabiánová, T.: Raťate avlom / Navečer přišla jsem. In: Romano kurko 28/94, s. 6.
Fabiánová, T.: Štěstí přichází ke mně. In: Romano hantos 15/2000, s. 5.
Fabiánová, T.: Ačhílom romňi. In: Romano džaniben 1-2/2000, s. 107-111.
Fabiánová, T.: Ukázky z básnické tvorby (Raťate avlom / Navečer jsem přišla; Av manca čhajori / Pojď se mnou, má milá; Kamás khere te džal / Těším se domů; Ajsi som phuri / Jsem stará; E bacht ke mande avel / Štěstí přichází ke mně). In: Romano džaniben 1-2/2000, s. 112.
Fabiánová, T.: So džalas o Miškas sune / Co se Miškovi zdálo. In: Romano džaniben 3/2000, str. 79-87.
Fabiánová, T.: Phosaďi luludí / Bodlák. In: Romano džaniben 3/2000, str. 88.

Knižně:

- Fabiánová T.: Raťate avlom / Navečer jsem přišla, Av manca / Pojď se mnou. In: Romane gila / Romské písně. OKD Praha 8: Praha, 1979.
Fabiánová, T., Hübschmannová, M. Tulák / Čavargoš. Apeiron: Praha, 1991.
Fabiánová, T.: Sar me phiravas andre škola (Jak jsem chodila do školy). České Budějovice, ÚDO, SRNM: Brno, 1992.

Většina z titulů je dostupná v knihovně Muzea romské kultury v Brně.
Bibliografii pro RV zpracovala Helena Sadílková

Pal Amare Dada

– Jak Romové donedávna bydleli

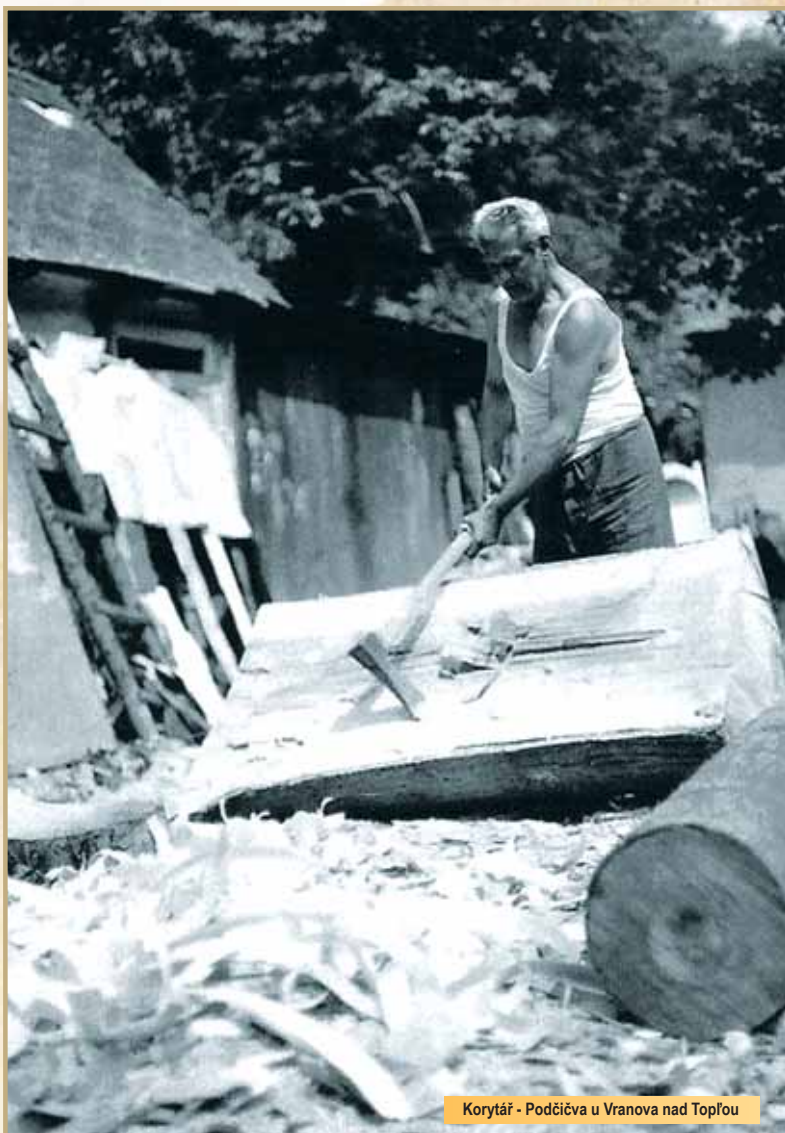
Ne všichni vědí, jak donedávna žili a bydleli naši otcové, dědové, staré matky – v uplynulém půlstoletí, než přišli ze Slovenska do Čech a na Moravu, kde jste se narodili už vy mladí, i ty... Z jakých životních podmínek přišly vaše rodiny, odkud a jak bydlely? Po staletí až do konce 50. let byl zásadní rozdíl mezi způsobem žití a bydlením Romů usedlých, slovenských a maďarských.

Zamysleme se nejdříve, jak žili olašští Romové – Vlachike Roma, jaký byl jejich domov. Během nomádského života žili buď v přenosných stanech, nebo v různých obytných vozech. Zatímco stany – šátře, cerhy – jako přístřešek pro pohyblivé bydlení kočovných Romů v někdejší Československu a Podkarpatské Rusi přestali olašští Romové užívat už ve 30. letech 20. století, jednoduché dočasné přístřešky z větví a hlíny používaly některé skupiny na svých stanovištích ještě do konce 50. let. Vozy – vurdona, verdana – byly pro olašské Romy i některé Sinty prostředkem nejen dopravním, ale i obytným. Později se objevily i maringotky, tažené párem koní nebo malým traktorem. Jejich interiér byl vymalován a vybaven potřebným zařízením. Romské vozy však u nás zanikly násilným usazením Romů, likvidací kočovného a polokočovného života v únoru 1959, zatímco v mnoha zemích stále olašští Romové kočují – např. v Rumunsku, Bulharsku, Makedonii, Polsku, ale i ve Francii, Anglii a jinde. V západoevropských zemích jsou jejich domovem v posledních 30 letech už i karavany, obytné přívěsy tažené autem, a interiéry mají většinou komfortně zařízené.

Zcela odlišný a mnohem různorodější byl vždy způsob bydlení Romů usedlých v našich zemích, hlavně od poloviny 18. století. U většiny ze skupiny slovenských a maďarských Romů – dnes více než 80 % našich Romů – po několik staletí převažovalo bydlení v romských komunitách, tzv. cikánských-romských osadách, romane gava. Byly to a jsou i dodnes tzv. „cikánské čtvrti“ na kraji velkých měst, ale hlavně menší či velmi početná soustředění mimo intravilán měst a vesnic, často vzdálená jeden až tři kilometry od zástavby. Byla to – a na Slovensku je jich dodnes několik set – v podstatě ghetta, která vznikla ve vesnických lokalitách. Toto izolované soustředění je projevem netolerance, formou vyhnání z místního majoritního společenství (i když bylo zpočátku povoleno se na daném místě usadit – hlavně kovářům, potřebným pro místní zemědělce, a hudebníkům). Na druhé straně tyto rozrůstající se „cikánské osady“ začaly plnit i roli místa, kde lze žít mezi svými, nacházet oporu a kde každý odjinud je cizí, kde vztah „my-Romové a oni-gadžové“ se prohluboval a zhoršoval. Obvyklé obydlí v těchto starých romských osadách byl jednoprostorový domek, zvaný „kher“ či „koliba“, nebo domek dvoupodlažový, který si rodiny stavěly obvykle bez základů a z dostupného materiálu – ze dřeva, ale nejčastěji z tzv. valků, hliněných nepálených cihel, jež si vyrábějí dodnes. V jednoprostorových domech bez vstupní síně

byla jediná obytná místnost někdy jen 2,5 x 2–3 m, vybavená postelí, kde spali rodiče s malými dětmi, zatímco starší děti a ostatní dospělí lehávali na matracích či dekách na zemi, dále jen stolem a málokdy dalším nábytkem. Kamínka na vaření a vytápění se v létě vynášela ven, kde rodiny trávily většinu času. Jistěže to nebyl jediný typ romských obydlí, ale tehdy byl velmi častý.

Přestože postupně vzniklo hodně nových osad s většími, dokonce patrovými domky, kde způsob bydlení a celkové vybavenosti byly už zcela jiné, dodnes je

Korytář - Podčičva u Vranova nad Topľou

Olašští Romové u Příbrami 1959

na Slovensku velký, a naopak rozrůstající se počet těchto osad, dnes nazývaných „sociálně vyloučené komunity“, kde žije stále více Romů ve zcela nevyhovujících podmínkách.

A právě z uvedených nejhorších, nejhudších osad – „romane gava“ – k nám přišla po válce většina Romů. Celé rodiny přicházely dobrovolnou, někdy i tzv. řízenou migrací byly zvány na práci do průmyslových podniků i v rámci osídlování pohraničí po roce 1946) ve snaze změnit své životní podmínky a najít zaměstnání; přišli do pro ně zcela nového prostředí, do rozptýleného osídlení měst a obcí. V průmyslových oblastech a velkých městech byly rodiny usídlovány do bytů horší kvality nebo do závodních ubikací. V pohraničních oblastech byli usídleni hlavně ve vesnicích a městečkách, v bytech a domcích tehdejších státních statků. Na nové podmínky bydlení neromského okolí nebyli zvyklí a často je zpočátku pochopitelně neuměli využívat (vždyť z dřívějšího života mnozí neznali ani koupelnu a WC). Bydlení ve státních bytech bylo pro mnohé z nich něčím zcela novým a odlišným, přechod z venkovského, izolovaného prostředí do městského a otevřeného nebyl snadný. Nebyli navíc schopni platit poplatky za byt, elektřinu a vodu, protože v romských osadách žili většinou bez dodávky vody, bez plynu a kanalizace, často i bez elektřiny a dalšího sociálního vybavení.

Změny ve způsobu bydlení většiny romských rodin, které přišly v období uplynulých 50–60 let ze Slovenska a žijí tu již nejméně ve třetí generaci, jsou ohromné. Je to doklad cesty, kterou Romové za toto období prošli – přes všechny vážné problémy, dodnes v dalších směrech se horšících.

V našem dnešním zamyšlení jsme si chtěli připomenout zásadní změny v podmínkách a způsobu bydlení starší generace hlavně proto, aby mladí Romové – dnes synové, vnukové i další – pochopili a ocenili cestu, kterou jejich rodiče prošli.

Sesterský duet na jednom pódiu

Iva Bittová a Ida Kellarová – cesty dvou geniálních hudebnic se prvně v historii protnou 24. května na scéně pražského Paláce Lucerna. Kdo zažil alespoň jednu ze sester na pódiu, tuší, že spojení Ivy a Idy bude jakékoliv, jen ne obyčejné, nudné a zapomenutelné. Půjde zároveň o poslední možnost nadýchat se éterického i divokého fluida Ivy Bittové před její dlouhodobou cestou do USA.

K překvapení příznivců však nebude na programu večera tvorba těchto umělekyní, nýbrž jazzové standardy a balady. Výtěžek z koncertu připraveného po vzoru velkých amerických jazzových koncertů 50. let minulého století poputuje na konto občanského sdružení Miret. To každoročně pořádá letní tábor pro romské děti z dětských domovů.

Hudebně sestry doprovází klavír, kontrabas a bicí pod vedením kapelníka Ondřeje Krajnaka. U některých skladeb se můžete těšit na doprovod smyčcového kvarteta či vokální sekce, kterou vytvoří rokycanská kapela Kale.

Z vyprávění stárnoucí ženy

Herečku Ljubu Skořepovou zná česká veřejnost z mnoha rolí. Třeba jako pohádkově působící babku kořenářku z filmu Cesta z města. I její současná role na prknech Divadla ABC nepatří k nejtýpističtější, i když právě jí padne jako ulita. V monodramatu režiséra Jiřího Trnky César a Drana ztvárňuje starou Romku vyprávějící strhujícím způsobem o cestách svého života. Ve vzpomínkách

se mísí realita s fantazií, bolest s radostí, život se smrtí. Jediným trpělivým posluchačem stárnoucí ženy je kuň César. „Je tam šílený smutek, nostalgie, veliký strach, ale i radost ze života,“ vyjádřila se pro Českou televizi ke své roli Skořepová.

Autorkou hry je kanadská dramatička Isabelle Doré, která za ni v roce 1992 získala na mezinárodním festivalu jednoaktovek první cenu. V České republice se hra divákům představuje podruhé, premiéru měla v minulosti v brněnském divadle Sedm a půl.

Zdroj: www.mestskadivadlaprazska.cz

Khamoro po roce opět v Praze

Na přelomu května a června (28. 5. do 2. 6.) do hlavního města už podeváté zavítá Mezinárodní romský festival Khamoro, jehož organizátorem je občanské sdružení Slovo 21. Také letos se můžete těšit na zvučná jména romského hudebního nebe.

Mezi prvními vystoupí houslista a zpěvák z Německa Titi Winterstein, v jehož tvorbě je slyšet swing-jazz i tradiční romská hudba Maďarska a Ruska. Francouzsko-ruské uskupení Marina et Moreno quartet prezentují nový styl – směsici jazz manouche a cikánských písní. Perlou Khamora bude pro milovníky vytříbeného jazzu koncert Frédérica Bélinského, jenž hrál kromě jiných osobností i pro Michaila Gorbačova či marockého krále Mohammeda VI. Z Maďarska přijede skupina Ando drom, toho času považovaná za nejlepší tamní romskou

Zdroj: www.bittova.com

folklorní kapelu. Indická kapela Dhoad spojuje hudebníky a umělce z různých oblastí i kultur Rádžasthán a její součástí jsou hudebníci, tanečnice, fakiři, zařikávači hadů, trubadúři i básníci. Portugalští Ciganos D'ouro kombinují tradiční romskou hudbu s žánrem „rai“ – arabskou hudbou ze severní Afriky. Připravena je samozřejmě i řada dalších hudebních lahůdek.

Nezajímavý nebude ani doprovodný program. Tématy odborného semináře budou letos Dekáda z pohledu romských žen a Romové a média. V průběhu festivalu bude zahájena výstava Zapomenutá a současná romská řemesla. Milovníci romského filmu si přijdou na své v Goethe Institutu, kde budou promítány romské filmy německé provenience. Ozvláštněním pak bude třídní workshop flamenka. Jak vidno, bude se na co těšit!

Foto: Jiří Miňovský

Jaká byla a jsou romská řemesla?

To se dozvíte, navštívíte-li Muzeum regionu Valašsko ve Vsetíně, kde je až do 13. května k vidění expozice Zapomenutá a současná romská řemesla. Výstava je společnou prací vsetínského muzea a Jana Ráče ze Sdružení dětí a mládeže Romů v ČR, který většinu výrobků osobně sbíral po slovenských osadách.

K vidění jsou ukázky nejstarších řemesel, jako kotlářství, kovářství a korytářství, i těch novějších zastoupených drátenictvím, zvonářstvím, košíkářstvím či tkaním šňůrek a koberců. K dnes již zapomenutým řemeslům, se kterými se prostřednictvím výstavy lze seznámit, patří výroba nepálených cihel, koňské handlířství či medvěďářství.

Jak uvádějí organizátoři, součástí výstavy je i umělecké řemeslo. Proutěný nábytek donedávna vyráběli slovenští Romové pro italský trh, setkáme se zde i s výrobky dělníka z kamenolomu či košíkářským uměním romského vysoškoškoláka. Expozici doplňuje obrazový a fotografický materiál.

„Hlavním poselstvím výstavy je snaha odbourat mýtus, že se všichni Romové dříve živili převážně příživnickými způsoby, překupnictvím, vykládáním z karet a ruky, případně krádežemi. Vystavené exponáty dokládají, že i v našich zemích byli Romové kromě skvělých hudebníků také zručnými řemeslníky nebo provozovateli jiných zaměstnání,“ upozorňují organizátoři na smysl celé akce. S výstavou se budou moci brzy setkat pražští návštěvníci, kde bude součástí doprovodného programu festivalu Khamoro.

Zdroj: www.muzeumvalassko.cz

Zdroj: www.romathan.sk

Romathan připravilo novou hru

Romano hakai (romský zákon) – tak zní název nové hry, kterou pod vedením režiséra a zároveň autora hry Mariána Baloga nazkoušel košícký divadelní soubor Romathan. Od půli března je k vidění v tamním divadle Veritas.

Děj příběhu se odehrává v minulosti, kdy v romské komunitě panovaly přísné zákony týkající se zejména partnerských a mezilidských vztahů. Podle slov scenáristy a dramaturga hry Milana Godla byl romský zákon po staletí pro Romy nekompromisní. Museli ho akceptovat, i když byl někdy proti jejich vůli. Chlapec a děvče byli podle Godla někdy zasnoubeni už od dětství a museli se později vzít, přestože do sebe nebyli zamilováni.

Hra v podání herců divadla Romathan zobrazuje, jak nekompromisně mohly romské zvyky zasáhnout do milostného vztahu dvou mladých lidí. „Tímto příběhem chcí zviditelnit život Romů v minulosti,“ dodává Godla.

Text: Radka Steklá

Foto: archiv RV

Minikurs romštiny

Text: Jarmila Balážová / Ilustrace: Jiří Miňovský

Překlad: Rena Horvátová

1.

Julka: Rudy, dnes jdeme zasadit strom, protože je 8. duben.

Rudy: A co je zvláštního na tomhle dni?

Julka: Ty to nevíš? Je přece Mezinárodní den Romů!

E Julka: Rudi, džanes, hoj adadžives džaha te thovel o cikno kaštoro andre phuv, bo hin 8. aprilis?

O Rudis: U so hin aver opre kada džives?

E Julka: Tu nadžanes? Adadžives hin Maškarthemutno le Romengero džives!

2.

Julka: Slaví se od roku 1971. Tenkrát se poprvé sešli Romové z celého světa.

Rudy: Kde a o čem se bavili?

Julka: Blízko Londýna. Založili Mezinárodní romskou unii. A přijali romskou vlajku a hymnu.

E Julka: Slavinel pes imar le beršestar 1971. Akor pes perševar sgele o Roma pal e calí luma.

O Rudis: Kaj u pal soste vakerenas?

E Julka: Nadur Londinostar. Thode odoj maškarthemutni romaňi unia. U kide peske romaňi vlajka the e himna (nacijakeri giľi).

3.

Vlajka znázorňuje tehdejší styl života a věčné putování. Hymna vypráví rovněž o dlouhé cestě, kterou ušli Romové z pravlasti Indie.

E vlajka sikhavel, sar čirľa o Roma dživenas, sar phirkerenas. E himna tiš vakereľ pal baro drom, so džanas o Roma pal peskeri čirľatuňi phuv, pal e India.

2 – 3

O ačhibena

Kisitind'a o Zdeněk Ryšavý

Maškar but bareder the charne hiri andre ada numeris hine nekhangelunder ola pal o Jiří Čunek. O „Ministerstvo pro místní rozvoj“ kaj kerel o Jiří Čunek šerales, phenda andro ochto marcos andro tiskovo hiros, hoj kisitinel peskeri koncepcija andro phučibena pal e romaňi problemetiko pro Čechi. ůTimos kerdo le uradnikendar the ke odbornikendar, so keren buti le Romenca, upre imar chudla te kerel buti,“ phenel pes andro hiros. O Romano vodi na džanel, či imar e koncepcija džal, the ko upre kerel buti, ko džanel, či pen o odborňika na garuven.

4 – 5

O vakeriben

E Jarmila Balážová:

Avlam neve trendoha

E Jarmila Balážová vakerel duje anglune manušenca khatar e kapela Gipsy.cz, vičinen len Vojtěch Lavička the Radek Bango, pal lengero bašaviben, sar pes lenge jekhetanes kerel e buti, so kamen dureder... Gipsy.cz vaš o bašaviben u chudle ča na čirila te bašavel jekhetanes o Anjelis (soška) andre kategorija „Objev roku“, mištes bašade o narodno kolos andre sufaža Eurovize the lengero bašaviben o manuša chuden but te šunel.

6

E bari hirošni romaňi spisovatelka čori muľa. E romaňi literarno tvorba laha našađa jekh nekhbareder talentos. Manušni but phare dživipnaha, pherasuňa godaħa, savi la has andro pharo dživipen, delas avre manušen o optimismos. Pre kajso manuš pes naši bisterel. The vašoda e Jarmila Balážová, šerali khatar o Romano vodi, phenel le manušege andre ada numeris, sar la prindžarelas, phenel pal o fakta andre lakero dživipen, the pal lakeri bari lachi literarno buti.

7 – 9

O profilis

E Renáta Berkýová:

Te pen jekhataňaren e moda the kulturno džaňipen (kumštos)

Andro vakeriben le Pavloha Berkýoha, terne talentimen muršeħa, savo maľinel o abstrakne čitra, randel e poezija, khelel avri o recitačne sufaža, korkoro kerel modno uraviben, the has tiš andre sufaža Slovensko hledá Superstar, leħa vakerelas leskeri phureder pheň.

10 – 11

O komentimen ačhiben, e anketa

E Jarmila Balážová:

E historia pal o ochto aprilis – Maškarthemutno romano d'ives

Andro berš 1971 andre Bari Britanija has historicko peršo romano kongresis, thode odoj o agor la adaďiveskera Maškarthemutňa romaňa unijake (International Romani union). O manuša pre kada beštípen phende, savi amen ela zastava the e romaňi himna (gíľi vaš savore Roma). Adaďives peske 8. aprilis leperel ce terne manuša, bo kamen the džanel peskeri kultura u čhib.

12

O hiri khatar e luma

Kisitind'a: E Lenka Nádvorníková

Ada berš andro septembris džana andro vatikanos o romane rašaja, jáhnové, řeholníka the o řeholnice. O sgejľipen vičinde „S Kristem ve službě Romům“ u kamen leħa le Romenge te sikhavel o drom paš o Del.

Pre Slovensko e Rada nevládních organizací romských komunit (na rajaripneskere organizaciji) na pačal le šeralenge pro „Úřad splnomocněnkyně vlády SR pro romské komunity“ phučen la Kláratar Orgovanovatar, či kerel mištes peskeri funkcia.

Beate Winklerová, rjaditeľka andre Agentura vaš le manušengere čačipena, phenda sar has o baro Maškarthemutno romano d'ives, hoj hin lače dokumenta pre oda, hoj o Roma the o travelera terďon mujal e diskriminacija the nane len lengere čačipena, u hoj kampil andre lengeri situacija zorale ľila, te o manuša pre lende na dikhen ča le negativne stereotipenca the but purane moresenca (předsudky).

13

O komentaris

Gwendolyn Albert:

Savi buťi kamen o Jekhetaňarde nacija la Čechiko republikatar mujal o rasismos

O Jekhetaňarde nacija phende, hoj o Rajipen (e Vláša) ČR na kerel mištes buťi andre prevencija mujal e rasovo diskriminacija. E Komise Spojených národů pro eliminaci rasové diskriminace (CERD) kamel le rajaribnastar, te lake pal jekh berš del pale o informaci pal o štar anglune buťa: sar kerena o Antidiskriminačno aktos, či chudle o love o manušňa, so lenge kerde e nalegalno sterilizacija, či phiren o romane čhave andre škola jekhetanes savore avrenca čhavorenca the či hin kerdo o „úřad pro stížnosti v otázkách rasové diskriminace“ (amtos vaš o skarži andro phučibena pal e rasovo diskriminacija).

14 – 16

So hin učardo

E Lenka Kučerová:

O Litvinov šaj cinen

Sar traden avri le Romen khatar o khera hin akana baro medialno tematos. So pes kerel pro severne (uprune) Čechi, oda hin čačes imar but. O Roma odoj hine sar tovaris, te hin len bačht, ta pre lende ča vareko zarodel o love. Te kada ela mekh dureder, avena o severne Čechi jekh baro getthos, phenel e autorka andre reportaža Litvinovostar, kaj bešen vaj pandž ezera Roma. Savore manuša odoj bešen tranda ezera.

17

E literatura

E Lenka Nádvorníková:

Genen rado?

AAndre anglune numera tumenge amari rubrika sikhada o prozajicke utvara e paramisa the o romanos. Adadžives dikaha pal e poezija, savi o romane autora but kamen. Dikhaha pal e poezija, so randla e Margita Reiznerová the pal lakeri sbirka Suno (Sen). E Margita Reiznerová dživel andre Belgija. Te randel chudla imar pro Čechi, the randel charne vakeribena, paramisa the e poezija andre romaňi čhib, romanes šaj phenel nekhfeder avri sar pes joj korkori šunel.

18

O športos

O Tomáš Holub:

O dad hino miro motoris

Dešuštarberšengeres fotbalistas le Jana Bendu treňinel leskero dad o Antonín. Dživen jekhetanes korkore, aľe le Honzaske džal e škola mištes. Šaj avel, hoj lengero suno avela čačipen, u o Honzas avela baro hirošno fotbalistas. O Antoním mekh lestar kamel lačhe godaver manušes.

19

Amare jakhenca

O Petr Uhl:

E Charta 77 the o Roma

Andro marcoskero numeris o Romano voďi kerďa jekh calosera pal e Charta 77 the and'a the o dokumentos Postavení Cikánů-Romů v ČSSR le decembristar 1978. Kerenas les jakor o odborňika, o kuratora, so kerenas buťi le Romenca (jekh lendar pes sikhľilľa romanes), na ča o chartisti. Pal ada dokumentos, andre savo kerelas anglune redakčno koordinatis o Jan Ruml, andre kada numeris genena buter, randla o chartistas Petr Uhl.

20

Džas pal o romano voďi

E Stanislava Ondová:

Ča o talentos hin čepo

Dešuochtobersengero Rom o Adam Klempár, savo pes na ladžal vaš peskeri nacija, džanel igen lačhes, so le dživipnastar kamel. Sar leske has dešujekh berš, chudla te khelel the dži andro dešupadž berš has šeralo andre khelĭbnaskeri grupa Anubis. Palis geľľa andre olomucko khelĭbnaskeri formacija Alyaschka crew, kaj chudla te kerel o freestilos. Hino aľso lačho, hoj anglo varesave kurke khelďa avri jekh nekhprestishneder komerčno khelĭbnaskeri newstylovo suťaža andre repubľika, the hin les titulos „tanečnik roku“.

21

Le bašavibeskeri recenzija
O Vladimír Vlasák:
Bengali čirikluňi šol Fanfare Ciocarlia

E grupa fanfare Ciocarlia khatar e Rumunsko, perel andre romane kapeli, so len e inšpiracija khatar e balkansko muzika. Ajse kapeli akana but o manuša andre Evropa šunen the kamen. The andre luma. Lengeri bari zorali energija hiňi imar korkori štilos. E kapela diňa avri pandž albumi the jekh DVD, the mekh kerďa peskere verziji le mēlodijendar khatar e popularno hudba, the oja, so hin andro filmes pal o Jams Bond, či o klasicko rokovo songos Born To Be Wild, savo tiš bašade andro soundtrackos kijo filmes Borat.

22

E Radka Steklá:
Dikhas pal e Tera Fabiánová

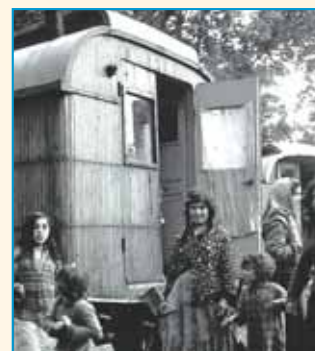
O Roma andre Rakusko chudle te phirel perše berša andre 15. šel berša. Varesave chudle te bešel andre vichodno Rakusko andro Burgelandos oda has andro 18. šel berša. Aver Roma – o Sinti the o Lovara – avle andre Rakusko andro 19. šel berša. Agorutňi migracija andre Rakusko has andre 50. the 60. berša andre 20. šel berša khatar e Jugoslavija. Baro angluno berš vaš le naciengere cikňipena has andre Rakusko o berš 1976, kana odoj ile o zakonos pal le naciengere cikňipena the decembriste andro berš 1993 dine the le Romen formalno statusis sar šovto rakusko naciakero cikňipen.

23

Nevi sakočhoneskeri rubrika
E Eva Davidová
Pal amare dada - Sar dživenas o Roma

E Eva Davidová tūmenge andre peskeri rubrika phenela, savi hin e historija andre oda, sar o Roma pro Čechi the pre Slovensko bešenas - akorestar sar phirenas le verdanenca, dži kije oda, sar avle khatar o slovenske gava te bešel pro Čechi, u akana hine o slovenske Roma, abo lengere čhavore, nekhbuter maškar o Roma pro Čechi.

24 – 25

O kulturne skl'enchini
Kisitind'a: E Radka Steklá

Te džana andro Muzeum regionu Valašsko ve Vsetíně, kaj hiňi kerďe e ekspozicija - Zapomenutá a současná romská řemesla, dikhena, so varekana o Roma džanenas te kerel. Kalderašiko buťi, chartíko, kerenas o koryta, o kandre, o harangi, o košika, abo kerenas o dorici the o koberca, the aver. Prahate ela imar eňaberšeskero festivalos o Khamoro the o kulturne skl'enchini tūmenge phenena, so savoro odoj šaj dikhen the šunen. Vičinaha tūmen the pro koncertos, abo andro dživados.

TIRÁŽ:

Romano vodi
romská duše

Ročník: V
Číslo: 04/2007
Vychází: 22. 4. 2007
Cena: 20 Kč
Předplatné: 18 Kč

Vydavatel:
 ROMEA, o. s.
 Nad Primaskou 38,
 100 00,
 Praha 10

Vychází za podpory
 Ministerstva kultury ČR
IČO: 266 13 573

Adresa redakce:
 ROMEA, o. s.,
 Žitná 49, 110 00, Praha 1
tel/fax:
 257 329 667, 257 322 987
e-mail:
 romea@romea.cz
internetová adresa:
 www.romea.cz

Šéfredaktor: Jarmila Balážová / **Sekretariát:** Rena Horvátová /
Internetové vydání: Zdeněk Ryšavý / **Fotograf:** Pavel Kubeš /
Grafická úprava: Jiří Miňovský **Romské překlady:** Eva Danišová /
Inzerce: Zdeněk Ryšavý / **Předplatné:** Rena Horvátová /
Redakční rada: Robert Bledý, Eva Danišová, Eva Davidová, Vladimír Červeňák, Jan Rác.
Osvět a tisk: Studio WINTER, s. r. o. **Rozšiřuje:** Dub s. r. o.
Periodicita magazínu: měsíčník
Registrační číslo MK ČR: E 14163

© Lukáš Houdek, prosinec 2006

John – gádžo mezi Romy, Saint-Denis, Paříž 2006

NO, TO BY V NÍ
ALE NESMEL BYT TEN,
KDO MLUVÍ O OPÁLENÝCH,
KTERÍ DĚLAJÍ BINEC
A ROZDĚLÁVAJÍ OHNĚ!

DÍKY, DOBRĚ SE BAVTE A Z ANDELA MÁME RADOST!

KLUCI, ON O NÁS ŘÍKÁ,
ŽE DĚLÁME OHNĚ NA NÁMĚSTÍCH!

MÁ TO NĚJAKÝ
POPLETENÝ, POŠLEME
ANDELA, TEN MU POŠEPTÁ,
KDO TADY DĚLÁ BINEC.

MINIMÁLNĚ VE VLÁDĚ!